

**Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del
Comerç, 19-25, 42-58 Districte de Ciutat Vella.
Barcelona (Barcelonès).**

Codi: 113/18

Expedients:

R/N 470 K121 NB 2018/3- 22581 sota la direcció de l'arqueòleg Pere Lluís Artigues Conesa entre el 07 i el 28 de setembre de 2018.

R/N 437 K121 NB 2019-1- 22650 sota la direcció de l'arqueòleg Jordi Ardiaca Rodríguez entre el 04 d'octubre i el 31 de desembre de 2018.

R/N 470 K121 NB 2018/5- 23120 informe de tractament de restes no extretes.

R/N 470 K121 NB 2018/7- 23145. informe de tractament de restes no extretes.

Direcció: Jordi Ardiaca Rodríguez i Pere Lluís Artigues Conesa

Autor: Jordi Ardiaca Rodríguez

Data de lliurament: Gener de 2020

FITXA TÈCNICA

Nom del jaciment: Carrer del Comerç, 19-25, 42-58.

Nº de referència de la resolucions: R/N 470 K121 NB 2018/3- 22581, R/N 437 K121 NB 2019-1-22650, R/N 470 K121 NB 2018/5- 23120, R/N 470 K121 NB 2018/7- 23145.

Codi: 113/18

Municipi: Barcelona

Comarca: Barcelonès

Coordenades UTM: UTM ETRS89: X 431654.0/ Y 4581955.0

s.n.m: 5.38 metres

Superfície avaluada: 1.445 metres quadrats

Tipus d'intervenció : Preventiva

Tipus d'activitat : Control i excavació

Cronologia: Medieval - Moderna

Dates d'execució: Del 07 de setembre al 31 de desembre de 2018

Promotor: BIMSA

Lloc de dipòsit temporal: Museu d'Història de Barcelona

Directors/es: Pere Lluís Artigues Conesa, Jordi Ardiaca Rodríguez

Redactors/es de la memòria: Jordi Ardiaca Rodríguez

Paraules clau: Carrer del Comerç, Rec Comtal, antic barri de la Ribera.

Resum: El control efectuat per la reurbanització del carrer del Comerç, on s'han localitzat restes d'un tram que dubtem si podria ser del Rec Comtal i tres àmbits d'una de les cases del barri de la Ribera que va ser enderrocat el 1717 per la construcció de l'esplanada militar entre la Ciutatella Borbònica i la ciutat.

ÍNDEX

Fitxa tècnica.....	03
1- Introducció	04
2- Marc geogràfic i àmbit d'intervenció	05
3- Antecedents històrics i arqueològics	06
4- Metodologia	11
5- Descripció dels treballs i resultats obtinguts	13
5.1 Descripció de les estructures documentades	14
5.2 Relacions d'estructures afectades	41
6- Conclusions	43
7- Bibliografia	50
ANNEXOS	
- Planimetria	53
- Inventari d'Unitats Estratigràfiques	54
- Inventari fotogràfic	55
- Inventari de materials	56
- Làmines de materials	57

1.INTRODUCCIÓ

La present memòria fa referència al control i excavació arqueològica efectuada al carrer del Comerç, 19-25, 42-58 al Districte de Ciutat Vella (Barcelona, Barcelonès), iniciat el dia 07 de setembre i el 31 de desembre de 2018.

La intervenció s'ha efectuat d'acord amb l'autorització emesa pel Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. L'actuació se cenyeix als procediments establerts a l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El motiu de la intervenció és degut a la reurbanització del carrer, amb la realització de diverses rases per la instal·lació de nous serveis al carrer, l'obertura de 21 forats d'arbre, realitzar una rasa per connectar un embornal nou a la xarxa de clavegueram.

Les tasques arqueològiques realitzades han estat dirigides per l'arqueòleg Pere Lluís Artigues Conesa entre el 07 i el 28 de setembre, moment en què es va sol·licitar una substitució per l'arqueòleg Jordi Ardiaca Rodríguez entre el 04 d'octubre i el 31 de desembre, tots dos de l'empresa Global Geomática, sota la coordinació de l'arqueòleg Antoni Rigo Jovells, d'acord amb la corresponent resolució de la direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. El promotor d'aquest treball és Barcelona d'Infraestructures Municipals SA, l'empresa adjudicatària de la rehabilitació ha estat ACSA Soriguè. La intervenció es duu a terme seguint el que marca el Projecte d'Intervenció Arqueològica redactat pel Servei d'Arqueologia de Barcelona. El codi d'intervenció donat pel Servei d'Arqueologia de Barcelona és 113/18.

Volem agrair tots els consells donats per l'arqueòleg Antoni Fernández.

2. MARC GEOGRÀFIC

L'indret del qual és objecte el present projecte d'intervenció Arqueològica està situat al carrer del Comerç, 19-25, 42-58 del districte de Ciutat Vella de Barcelona, comarca del Barcelonès.

Les coordenades UTM són: UTM ETRS89: X 431654.0/ Y 4581955.0 i l'altitud sobre el nivell del mar està entre els 5,38 metres a la cota superior i els 2,90 metres assolits a la cota inferior.

Situació de la intervenció al carrer del Comerç, 19-25, 42-58 de Barcelona

3. ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS

La zona intervinguda se situa al barri de La Ribera. En època romana aquest espai se situa fora de la muralla de *Barcino*, una àrea que segurament tenia una funció eminentment agrícola, tot i que no s'ha documentat cap resta pertanyent a una vil·la. Les primeres evidències arqueològiques daten d'època tardo romana i es refereixen a una extensa àrea de necròpolis amb diverses tombes de diferents tipologies: fossa simple, en àmfora, amb teules a doble vessant, etc. La seva extensió aniria des de Santa Maria del Mar fins a l'actual mercat del Born. Poc temps després, aquest ús funerari continuarà, ja que en diverses intervencions entorn el mercat s'han localitzat tombes d'època medieval amb el ritu islàmic.

Posteriorment, en època alt medieval, les primeres referències documentals daten del s. X i parlen d'un nucli de pescadors i mariner entorn l'església romànica de Santa Maria de les Arenes. Aquest petit nucli serà el germen de la futura Vilanova del Mar entre els XI i XIII, una àrea bastant densificada entorn l'església anterior, centrada en les activitats marítimes que es convertirà en el nucli mercantil de la ciutat. Això suposarà la urbanització de tot aquest sector a llevant de l'església a partir del s. XIII i durant tot el s. XIV, on prèviament s'havien dut a terme feines de dessecació de les llacunes existents. Inicialment es tractava d'una barriada de carrers paral·lels i estrets a tocar del mar (coneguda com a "Rodalía de Crobera"), que serà l'origen del futur barri de la Ribera. Anirà creixent fins a arribar al Rec Comtal, punt on la urbanització s'haurà d'adaptar a aquesta infraestructura que marcarà també el caràcter artesanal d'aquest punt del barri. Tot aquest barri va créixer ràpidament i sense entrebancs, fet que fa possible el traçat dels carrers en línies rectes i paral·leles, en contrast els foscos i irregulars barris veïns. Això fa pensar en què la urbanització d'aquest barri va ser plantejada en una àrea totalment lliure d'obstacles físics o legals. Aquesta expansió urbana, així com l'auge econòmic de tota la ciutat, es ratificarà amb la construcció al s. XIV de Santa Maria del Mar i d'una primera àrea i muralla que tancava les noves zones urbanitzades en aquests segles d'expansió.

És a finals del segle IX i el segle X es construeix el Rec Comtal, partint del seu lloc de captació situat a Montcada i Reixac, transcorre durant 13 km amb la finalitat de fer anar els molins fariners i l'indústria drapera situada al llarg del seu recorregut, així com el rec a les hortes d'una part del Pla de Barcelona i assegurar el subministrament d'aigua de boca als ciutadans, tot i que cada com estava més bruta.

Darrere de l'absis de Santa Maria del Mar s'obria el Born, plaça de gran extensió i amplitud on se celebraven gran quantitat de festes, justes i torneigs. Aquest espai serà el punt de més moviment de la ciutat gràcies a la seva amplitud, permetent la localització de mercats de productes agrícoles i manufacturats. Serà el símbol del barri més dinàmic econòmicament i socialment, i que concentra la quantitat més gran i diversa d'oficis de Barcelona.

Durant els s. XVI – XVII, tot i que es frena el creixement econòmic del període precedent, la ciutat consolida l'urbanisme anterior i fins i tot creixerà una mica demogràficament, fet que suposarà que molts dels habitatges es compartimentin per acollir aquest creixement. Durant aquests segles es reforça el paper artesanal de l'economia, consolidant el caràcter preindustrial de la ciutat.

La gran modificació urbana de la ciutat i, sobretot, del barri de la Ribera, vindrà provocada per la Guerra de Successió a inicis del s. XVIII. Catalunya, Mallorca, València i Aragó es posicionen, juntament amb Anglaterra, al costat de l'arxiduc Carles d'Àustria, mentre que Castella, al costat de França, ho fa per Felip d'Anjou, de la casa dels Borbons. La potència de l'exèrcit castellà i francès es va imposar i, després de 13 mesos de setge, Barcelona capitulà l'11 de setembre de 1714. Les conseqüències de la guerra foren desastroses per la ciutat: es va arrasar una part important de la ciutat, el 20% del total, amb 38 carrers i 1202 cases, amb la finalitat de crear una esplanada de seguretat entre la ciutat i una ciutadella militar. Aquesta ciutadella, dissenyada per l'enginyer militar Pròsper de Verboom, era concebuda per controlar la ciutat i aviat es va convertir en un

símbol de la repressió borbònica. La part de la ciutat afectada per aquestes demolicions va ser justament aquesta part de llevant de Barcelona, la part més activa de la ciutat.

Les demolicions es van efectuar en diverses fases l'any 1717. Eren els mateixos propietaris els que corrien amb les despeses d'aquest enderrocament. A més se'ls va prometre un reallotjament i unes indemnitzacions que mai van arribar.

La Ciutadella Borbònica va perviure fins al 1869, quan sota el govern de la I República Espanyola, es va autoritzar el seu enderrocament. Tots aquests terrenys ocupats per la fortificació i l'esplanada foren reurbanitzats a partir d'aquest moment.

Intervencions arqueològiques prèvies:

En aquesta zona s'han realitzat diverses intervencions arqueològiques en els últims anys, la majoria amb resultats força espectaculars pel que respecte a troballes arqueològiques. A continuació només descriurem les intervencions més destacades:

-La intervenció realitzada a la Plaça Comercial l'any 1991, dirigida per Robert Farré i Dolors Serra (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/1557>), motivada per la construcció d'un aparcament subterrani. Com a conseqüència es va documentar un part important del barri de la Ribera destruït per la creació de l'esplanada militar. Durant la intervenció es va localitzar la trama urbana d'aquest sector, amb diversos carrers (Gensana, Joc de la Pilota, Bonaire), part del Rec Comtal i diversos habitatges i tallers, amb un nivell de conservació d'uns 0,40 m. Per últim, a la meitat est del jaciment, van aparèixer alguns dels enterraments de la necròpolis baix imperial existent en aquest punt de la ciutat.

-Les diverses intervencions portades a terme a l'interior i als voltants del Mercat del Born, des de 1994 fins al 2013 i, de la que destaquem la que es va portar a l'interior del Mercat del Born els anys 2001 i 2002, dirigida per Antoni Fernández i Pere Lluís Artigues (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/684>). El motiu d'aquesta intervenció era la construcció de la biblioteca provincial, projecte que es va descartar a favor de la preservació de les

restes, ja que es conservaven de manera excel·lent. En una superfície de 8004 m² es va localitzar la trama urbana existent en aquest punt de la Ribera fins al 1717, moment que va enderrocat per la construcció de l'esplanada de seguretat. Es van localitzar 8 illes de cases i 9 carrers, destacant el *Bornet* i el Rec Comtal com indiscutibles eixos articuladors de l'espai. Es podien diferenciar clarament 3 zones: la primera, entorn del Rec Comtal, eminentment artesanal, ja que aprofitava aquesta infraestructura per la producció artesanal (blanquers, corders, ferrers, etc.); la segona, a la part central, la zona del Bornet, àrea d'oci amb tavernes, hostals i residencial; i la tercera, part del barri mariner, àrea molt massificada, amb cases petites i carrers estrets i sense empedrar. L'origen de tot aquest urbanisme es va poder datar entre finals del s. XIII i el s. XIV i va perviure fins al 1717, amb algunes variacions (compartimentació de les cases, reformes internes). El conjunt oferia una inigualable importància històrica i patrimonial, motiu pel qual es va decidir la seva restauració i museïtzació.

- L'any 2001, es va realitzar una intervenció arqueològica a l'Avinguda Marqués de l'Argentera i al carrer Comerç, dirigida per Conxita Ferrer (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/525>). Es van realitzar 10 sondejos per planificar la construcció d'un pàrquing, amb unes mateixes dimensions, 4 m de llargada per 2 m d'amplada, amb una profunditat variable. Alguns sondeigs van donar resultats positius delimitant una zona de cases de l'antic barri de la Ribera enderrocat per Felip V a principis del segle XVIII, després del 1714. Es van localitzar restes de carrers (portals de Mar), Benlligades i Cruanyes) i restes d'alguns habitatges entre aquests carrers. En la resta de sondeigs, es van documentar nivells arqueològics moderns i medievals i en el cas concret del sondeig 500 es va documentar les restes d'un mur que pel seu tipus d'aparell podria haver estat relacionat amb una construcció annexa a la muralla de mar.

-També s'hauria d'esmentar la intervenció realitzada Plaça Comercial 9, Carrer Ribera 2 i Carrer Comerç 27-29, dirigida per Elisenda Moix el 2004 (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/218>). Es van realitzar 7 rases en un ampli sector, amb

una amplada aproximada de 80 cm i una profunditat de 80 cm. Es van localitzar dos murs i quatre paviments que, tot i l'escassetat de materials associats, es va relacionar amb les restes enderrocades del barri de la Ribera entre l'any 1717.

- L'any 2016, es van realitzar diversos sondejos al carrer Comerç dirigits per Daniel Alcubierre, amb la finalitat de localitzar restes arqueològiques i veure a quina alçada sortien. Alguns dels sondejos van donar resultats positius, ja que es van localitzar estructures d'època moderna-contemporània a una alçada entre 60 i 90 cm respecte a la cota de circulació del carrer, tot i que no es va poder assegurar que pertanyessin a les estructures enderrocades el 1717, a causa de les petites dimensions de l'espai.

- Finalment l'any 2017 es va realitzar una intervenció arqueològica al mateix carrer del Comerç, 27-33, 60-68, per la reurbanització d'aquell tram del carrer, dirigida pels arqueòlegs Sergio Arroyo i Emiliano Hinojo, on es van documentar diverses estructures de l'antic barri de la Ribera.

4. METODOLOGIA

Les tasques desenvolupades en aquesta intervenció han consistit en el seguiment arqueològic de diversos rebaixos efectuats al carrer per la introducció de nous serveis, plantar nous arbres, substituir un clavegueró en mal estat de conservació, així com l'obertura d'una nova rasa per connectar un nou embornal amb la xarxa de clavegueram del carrer. S'han individualitzat fins aquest moment tres rases de serveis i 21 forats d'arbre.

Entre el 07 i el 28 de setembre el control dels rebaixos va ser efectuat per l'arqueòleg Pere Lluís Artigues Conesa, substituït per l'arqueòleg Jordi Ardiaca Rodríguez entre el 04 d'octubre i el 31 de desembre, tots dos de l'empresa Global Geomática, sota la coordinació de l'arqueòleg Antoni Rigo Jovells.

Els treballs es van realitzar de forma mecànica, fins a localitzar les estructures arqueològiques, que llavors es va passar a l'excavació manual amb operaris de l'empresa adjudicatària de les feines, sota control del director de l'excavació.

El mètode de registre utilitzat ha estat el proposat per E.C. Harris i A. Carandini, mitjançant la identificació de les diferents Unitats Estratigràfiques i la seva posterior documentació gràfica. A més s'ha utilitzat el format de fotografia digital per la presa de les imatges.

El registre planimètric ha consistit en la realització de plantes, seccions i alçats a escala 1:20 de les estructures documentades. Aquests treballs planimètrics han estat realitzats pel director de la intervenció i el dibuixant Rubén Ramírez, seran impresos i entregats en format paper i en format digital.

En el tram de la claveguera localitzada com en els àmbits descoberts a la rasa oberta per connectar un nou embornal, s'ha la pertinent fotogrametria. En el tram de la claveguera descoberta, al haver-hi dubtes de si podia ser una part del recorregut del Rec Comtal, es va fer un escaneig 3D pel mateix equip.

Per la mesura de cotes s'ha utilitzat una estació total, amb les mesures preses en relació al punt zero absolut, extret dels serveis de topografia de l'empresa adjudicada a fer els treballs de reurbanització: ACSA Soriguè.

Pel que fa a les fotografies, aniran identificades amb el mateix codi que la intervenció i seran numerades correlativament.

Tot el material d'aquesta intervenció s'ha marcat amb el codi 113/18, juntament amb el número de la seva Unitat Estratigràfica i seran lliurats al magatzem del Museu d'Història de Barcelona i pel que fa a les fotografies, aniran identificades amb el mateix codi que la ceràmica.

Amb l'objectiu d'homogeneïtzar les dades obtingudes, s'ha utilitzat un sistema de base de dades utilitzant el programa *FileMaker*, on s'inclouen en cada fitxa els respectius apartats de descripció, documentació i relacions estratigràfiques.

Va ser necessari presentar dos informes de tractament de restes no extretes, on pràcticament la totalitat d'estructures localitzades es reblien, amb un cobriment de geotèxtil i al damunt sauló, exceptuant un tram d'un metre on es desmuntava parcialment una paret d'una claveguera i la coberta d'aquesta.

5. TREBALLS REALITZATS

Els treballs realitzats com a conseqüència de la reurbanització del carrer del Comerç, 19-25, 42-58 del Districte de Ciutat Vella de Barcelona, han consistit en l'extracció de la capa d'asfalt i del paviment de llambordes que hi havia just a sota del primer. Després d'haver fet aquest rebaix al carrer, es van plantejar la realització de 21 retalls destinats per plantar el nou arbrat del carrer, es va obrir una rasa per refer el clavegueró de la finca número 19 del carrer del Comerç, que estava bastant malmès. Posteriorment s'han rebaixat uns 0,50 m tota la superfície del carrer per extreure la preparació del paviment de llambordes extret prèviament, i en aquest punt s'han començat a fer les rases per instal·lar els nous serveis, on destaquem la rasa oberta per connectar un nou embornal a la claveguera del carrer, ja que en rebaixar a una cota més baixa es van localitzar restes de l'antic barri de la Ribera.

Ha estat en l'obertura d'aquests retalls pel nou arbrat que s'han localitzat part de la volta de cobriment d'una claveguera que es va dubtar de si podria ser el Rec Comtal, així com un registre per poder accedir al seu interior. En la rasa oberta per fer de nou el clavegueró de la finca situada al número 19, s'ha localitzat un mur, tallat en els dos extrems per serveis contemporanis, i que pensem que forma part de la trama urbana de l'antic barri de la Ribera, aquestes estructures van ser incloses en primer informe de tractament de restes no extretes.

A causa de la necessitat de connectar un dels nous embornals a la xarxa de clavegueram existent al carrer del Comerç, es va obrir una rasa, on es van localitzar diverses estructures, això va causar que d'acord amb el Servei d'Arqueologia de Barcelona i el Servei d'Arqueologia de Catalunya es decidís obrir als voltants per poder interpretar i documentar millor les restes aparegudes. Un cop excavats els àmbits localitzats, dos d'ells fins als nivells de circulació, i un tercer, que com que no es va localitzar, tot i fer una cala, es va decidir no continuar per perill de col·lapse del talús.

Les estructures localitzades pertanyien a una de les cases de l'antic barri de la Ribera enderrocat el 1717 per ordre del rei Felip V per construir l'esplanada militar. En ser documentades es va demanar un segon informe de tractament de restes no extretes, on es demanava el reblliment de la majoria d'estructures, menys d'un tram de claveguera i la seva coberta que va caldre desmuntar parcialment.

Tot seguit passem a descriure amb més profunditat les estructures localitzades i la seva interpretació.

5.1 DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES DOCUMENTADES

Un cop extrets de forma mecànica el paviment d'asfalt del carrer (UE 01), i el paviment de llambordes (UE 02) que hi havia per sota d'aquest, es va procedir a l'obertura de 21 forats destinats a plantar el nou arbrat del carrer. Aquest tenien unes mides d'1,50 m de costat i la mateixa mida de fondària.

Foto 113.18.1, vista de l'extracció de l'asfalt (UE 01) i del paviment de llambordes (UE 02).

En 19 dels 21 forats d'arbrat oberts, la estratigrafia era molt similar, variant una mica el gruixos de les diferents anivellacions localitzades, així es va documentar una preparació del paviment de llambordes composta per sauló gris no compactat (UE 03), Per sota seu hi havia dues anivellacions que a banda d'una tonalitat diferent, estaven compostes totes dues per argila barrejada amb runa, el gruix de les dues anivellacions sumades anava dels 0,80 m fins el 1,30 m segons el lloc. La primera d'elles havia estat compactada i les associem al moment d'urbanització del barri en l'últim quart del segle XIX.

Foto 113.18.2, vista d'un dels forats d'arbre oberts.

En un del forats d'arbre es va documentar el registre d'accés a una claveguera, estava fet per carreus mitjans i escairats lligats amb morter de calç i sorra. Amb una cota superior de 4,73 msnm i l'inferior de 4,48 msnm, aquesta es recolzava directament en la volta de la claveguera (UE 06), que estava feta amb maó massís lligat amb morter de calç i sorra, disposades a plec de llibre amb un gruix de dues filades de maons, per tan de 0,30 m La seva cota superior observada és de 4,66 msnm..

Foto 113.18.3, vista del registre de la claveguera.

A l'interior de la claveguera veiem que la part baixa de les parets (UE 07), estan enlluïdes i això ens impedeix veure bé com són aquestes, tot i que intuïm que estaven fetes amb pedres irregulars i maons lligats amb morter de calç. Per tal de documentar de forma completa l'estructura el Servei d'Arqueologia de Barcelona va demanar que es realitzés una excavació a l'interior per poder observar el terra en aquest punt de l'estructura, és per això, que es va rebaixar el farciment de 0,50 m format per l'ús com a claveguera d'aquest tram (UE 08). El paviment (UE 09), està compost per rajoles disposades de pla sense trenca el junt, la seva cota és de 2,48 msnm.

Foto 113.18.4 i 113.18.5, vistes interiors de la Claveguera.

El tram documentat fa 49,50 m de llarg per 2,06 m d'amplada per 1,89 m d'alçada, a l'extrem est s'observa una paret realitzada amb pedres irregulars i maons lligats amb morter de calç i sorra, amb una obertura centrada a la part inferior per deixa passar les aigües brutes quan circulaven per l'interior d'aquest, cap a la claveguera del carrer de la Fusina. A l'altre extrem observem un acopi de terres que pràcticament arriben a tocar el sostre i que ens impedeixen de veure a l'altra banda.

Foto 113.18.6, vista del paviment de la claveguera UE 09.

En un segon forat d'arbre es va tornar a localitzar la mateixa volta de la claveguera, i una estructura formada per pedres mitjanes lligades amb morter de calç i sorra (UE 10), que hem interpretat que podria tenir la finalitat de protegir la mateixa volta i deixar una superfície a peu pla, per poder col·locar amb major facilitat els paviments del carrer. Una estructura similar es va observar en la volta de la derivació del Rec Comtal al carrer de la Marquesa, 1-1b, carrer del General Castaños, 2-2b de Barcelona.

Foto 113.18.7, vista de la volta de la claveguera i de l'estructura UE 10.

Aquesta estructura està en mal estat de conservació en el punt observat, a causa de l'obertura de diverses rases de serveis. Fa 1,22 m de llarg per 0,67 d'amplada i 0,70 m d'alçada documentada. La cota més alta documentada era de 4,31 msnm i es va documentar fins els 3,80 msnm, aturant-nos per haver assolit la cota requerida per l'obra.

Hem de dir que en un primer moment vàrem interpretar aquesta claveguera com una part del tram originari del Rec Comtal, i així es va documentar en el primer dels informes presentats, però a causa de les converses mantingudes amb diversos arqueòlegs i en particular amb Antoni Fernández, es va arribar a la conclusió que el tram principal del Rec Comtal va ser amortitzat amb l'enderroc de l'antic barri de la Ribera al 1717, per realitzar l'esplanada militar, i així ha quedat demostrat en les diverses fases d'excavació realitzades als anys 90 del segle passat com a inicis d'aquest segle. També sabem que com a conseqüència d'això es va construir una derivació del Rec Comtal que anava per l'actual carrer del Rec.

Foto 113.18.8, Imatge cedida per l'arqueòleg Antoni Fernández de les excavacions dels anys 90 del segle passat, al carrer Comerç a tocar del carrer de la Fusina, a la dreta de la imatge es veu l'amortització del Rec Comtal.

Foto 113.18.9, Imatge cedida per l'arqueòleg Antoni Fernández de l'excavació dels anys 90 del segle passat del reblert del Rec Comtal.

Però alhora hem de dir que quan s'urbanitza la zona cap el 1875, ja es traça una xarxa de clavegueram que passa pel centre del carrer i a la que es connecten tant els claveguerons dels edificis com el dels embornals des de un bon començament, i la traçada de l'estructura documentada tendeix a quedar sota de l'illa de cases d'aquella banda del carrer. Per tot això, pensem de que es tracta d'una claveguera anterior a l'urbanització de finals del segle XIX, que per la tècnica constructiva (tipus de maons i de morter) ha de ser del mateix segle, i que queda en desús al construir l'illa de cases,

menys el tram que hem documentat, que es el que queda fora de la traçada de l'illa i que tan sols recollia les aigües d'un embornal i les portava a la claveguera del carrer de la Fusina.

En la rasa oberta, per la substitució del clavegueró de la finca número 19 del carrer del Comerç, s'ha documentat un mur (UE 11), format per carreus mitjans, lligats amb morter de calç i sorra disposat a trencajunt.

El mur està tallat pel seu costat sud per la rasa de la claveguera actual del carrer del Comerç, i pel cantó oest per la rasa del clavegueró del número 19 del mateix carrer. S'han documentat 3,19 m de llarg per 0,86 m d'amplada per 0,66 m d'alçada documentada. La seva cota superior conservada és de 4,22 msnm, i l'inferior de 3,62 msnm. En planta com hem dit es van documentar 3,19 m de longitud, però degut als diversos serveis que li passaven a prop, tan sols vàrem documentar 1,42 m lineals de la cara est, per 1,92 m lineals de la cara oest.

Foto 113.18.10 i 113.18.11, vistes del mur UE 11.

S'han observat les dues cares del mur, la cara oest estava en millor estat de conservació, presentava restes d'un enlluït de color blanc (UE 13) i en una de les juntes dels carreus hi ha un clau de ferro sense que s'hagi conservat el cap d'aquest.

La cara est no està tan ben conservada en la part superior, també s'observa restes d'un enlluït de color blanc (UE 12). No hem documentat cap nivell de circulació associat a aquesta estructura.

Foto 113.18.12 i 113.18.13, vistes de l'enlluït blanc en les dues cares del mur UE 11, a l'esquerra cara oest, i la dreta cara est.

Pensem que aquest mur ha de correspondre a una de les cases o bé ser la mitgera entre dues cases de l'antic barri de la Ribera, enderrocat per ordre de Felip V el 1717, per construir la Ciutadella borbònica i l'esplanada militar entre aquesta i la ciutat. Quant a la seva construcció no hem observat cap nivell de circulació que se li lliuri i ens pugui ajudar en la seva datació, tan sols tenim com a referència la seva tècnica constructiva que ens apunta cap a un mur del segle XV - XVI, fet res estrany, ja que és l'època que es comença a configurar el barri i amb el pas dels temps aquests murs es mantenen en ús.

En tot el carrer es va procedir a connectar els embornals nous als claveguerons dels embornals antics, però en un d'ells, degut a l'existència de dos prismes en paral·lel va fer impossible aquest procediment, i va caldre obrir una rasa nova per tal de connectar l'embornal a la làmina inferior de la claveguera del carrer.

Foto 113.18.14, vista de la rasa oberta per connectar l'embornal a la claveguera, on observem la seva volta a la imatge, i una estructura localitzada al fons de la rasa.

A causa d'haver localitzat aquesta estructura que interpretàvem com un mur, però que li veiem cap de les dues cares, el Servei d'Arqueologia de Barcelona i el Servei d'Arqueologia de Catalunya es van decidir a obrir als voltants per poder interpretar i documentar millor les restes aparegudes.

Foto 113.18.15, vista de la cala oberta per documentar les estructures aparegudes a la rasa de l'embornal.

Un cop extrets a màquina els estrats superficials, es va observar que a l'esquerra de la cala oberta teníem una trinxera oberta (UE 15), per la construcció d'un clavegueró de l'edifici núm. 42 del carrer, en l'últim quart del segle XIX. Aquest supòsit es va confirmar al buidar-lo, i a més a més, es va veure que a mitjans del segle passat s'havia tornat a obrir per substituir-lo per un de nou. La ceràmica observada i recollida en el seu farciment (UE 16) era molt heterogènia, com a conseqüència d'aquestes rases obertes. No cal dir que aquestes rases van tallar l'estratigrafia i diverses estructures que anirem comentant.

Foto 113.18.16, vista de la rasa del clavegueró excavada i de la claveguera del carrer del Comerç i l'anivellació UE 18.

Al cantó nord de la cala, es situava la claveguera del carrer del Comerç, la seva trinxera constructiva també tallava l'estratigrafia i les estructures prèvies.

En aquest punt es va iniciar l'excavació manual de l'estratigrafia, el primer dels estrats excavats va ser l'anivellació UE 18, de color gris fosc que anava cobrint el nivell de circulació UE 19 i alguna de les pedres més altes del mur 20. Aquest estrat es va formar com a conseqüència de l'ús del nivell de circulació de sota, no va sortir ceràmica però sí una moneda. La seva cota superior era de 4,04 msnm i l'inferior de 3,78 msnm i ocupava tota la superfície que quedava intacte.

Com hem dit, per sota de l'anivellació UE 18 es va documentar el nivell de circulació UE 19, que identifiquem com el nivell de l'esplanada militar construïda entre la fortalesa de la Ciutadella i la ciutat un cop efectuat l'enderroc de les vivendes prèvies. Aquest nivell estava compost per argila piconada i barrejada amb morter a la seva cara vista, i amb runa de diverses mides a sota. La cota superior era de 3,86 msnm i l'inferior de 3,60 msnm. Hem de dir que aquest segellava pràcticament totes les estructures anteriors, però també vàrem observar que les pedres més altes del mur UE 20 i sobresortien una mica i estaven arrodonides pel seu ús secundari com a part del paviment de l'esplanada.

Foto 113.18.17, vista del nivell de circulació UE 19, corresponent a l'esplanada militar.

Per sota de nivell de circulació es van documentar diverses estructures i l'enderroc efectuat a una part del barri i que aquí es limitaria a aquesta casa. Aquest estrat d'anivellació (UE 22), compost per enderroc es lliurava a les estructures que van quedar escapçades. Aquest estrat tenia la cota superior als 3,63 msnm i l'inferior als 3 msnm. amb un cronologia de 1717.

Foto 113.18.18, vista dels àmbits un cop extret l'enderroc UE 22.

De les estructures documentades a les que es lliurava o cobria l'enderroc UE 19, les més antigues per seqüència estratigràfica eren el mur UE 21, fet amb carreus rectangulars disposats a trencajunt amb una orientació aproximada nord - sud. Es va documentar en una longitud d'1,74 m, per l'extrem sud de la cala continuava, amb una amplada màxima de 0,55 m i una cota superior de 3,71 msnm i l'inferior de 2,69 msnm. E va observar 1,02 m d'alçada, en aturar-nos en aquest punt en haver assolit la cota requerida per l'obra, però el mur continuava. Per la cara est estava molt malmès per la trinxera constructiva del clavegueró UE 15, i s'havien perdut diversos carreus de la seva cara vista. No es va documentar per cap dels dos costat cap nivell de circulació associat a ell.

Foto 113.18.19, vista de la cara est del mur UE 21 a l'esquerra de la imatge, molt malmès per la trinxera constructiva del clavegueró UE 15.

Foto 113.18.20, vista de la cara oest del mur UE 21, situat darrera de la latrina, veiem també com se li recolza el mur UE 39, fet amb maons a la seva dreta.

Aquest mur es recolzava en la coberta d'una claveguera i en les parets laterals de la mateixa, tot i això, pensem que podrien ser coetanis cronològicament parlant. La claveguera UE 38, la vàrem documentar des de el límit sud de la cala, passant per sota del mur UE 21, i anant en direcció nord-est fins a ser tallada per la trinxera constructiva de la claveguera del carrer del Comerç. La trinxera constructiva del clavegueró tan sols va afectar a la seva coberta UE 37.

Foto 113.18.21, vista de la claveguera UE 38 i de la seva coberta UE 37, amb la latrina d'una fase posterior al damunt (UE 33).

Es van documentar 3,29 m lineals amb una amplada interior de 0,22 m i de 0,60 m d'amplada exterior, la seva cota superior era de 2,71 i l'inferior de 2,44 msnm. Estava feta amb pedres mitjana sense escairar i maons tots ells lligats amb morter de calç i sorra, la base de la claveguera estava realitzada amb maons disposat en pla i sense trenca el junt i pedres petites lligats amb morter.

Foto 113.18.22, imatge de la claveguera UE 38 i de la seva coberta UE 37 i com se li recolza el mur UE 21.

El tram de claveguera que passava per sota del mur UE 21, es va observa com el mur es recolzava en algun punt directament sobre la coberta UE 37 i en d'altres directament sobre les parets de la claveguera directament, com es reflecteix en la foto anterior.

Estava farcida pel rebliment UE 36, on es van documentar diversos objectes ceràmics, que ens permeten assegurar que va estar en funcionament fins el moment de l'enderroc de la casa al 1717.

Foto 113.18.23, imatge del plat de blava catalana d'estil Poblet i amb la orla decorativa del tipus "S", amb una cronologia del 1670 al 1717, número d'inventari 113.18.36.1.

Quant a la coberta de la claveguera UE 37, es va conservar en dos trams situats en els extrems del tram de claveguera documentada, ja que a la seva part central va ser desmuntada al obrir la trinxera constructiva del clavegueró UE 15.

Estava composta per pedres mitjanes més o menys planes per la cara de sota i lligades entre elles amb morter de calç i sorra. El tram de l'extrem situat al nord-est tenia 0,85 m de llarg per 0,40 m d'amplada i una cota superior de 2,88 per una d'inferior de 2,58 msnm.

A l'extrem sud es va documentar un tram de coberta de 0,65 m de longitud per 0,44 m d'amplada, amb una cota superior de 2,79 msnm, la seva cota inferior era de 2,49 msnm. La tècnica constructiva era la mateixa a la descrita en el primer tram.

Fotos 113.18.24 i 113.18.25, vista dels dos trams de coberta UE 37 documentats, a l'esquerra imatge del tram nord-est, i a la dreta vista del tram sud.

Com a conseqüència de la connexió del nou embornal a la claveguera del carrer en la seva part més baixa, va ser necessari demanar en un dels dos informes de tractament de restes presentats el desmuntatge parcial de la coberta UE 37 i de la claveguera UE 38 en el tram nord-est en un tram d'un metre lineal.

Foto 113.18.26, vista de la claveguera desmuntada parcialment la seva coberta i part de la paret est.

Pel que fa a la cronologia d'aquest primer conjunt d'estructures documentades se'ns fa difícil precisar el seu moment constructiu, ja que no hem pogut excavar completament l'estratigrafia que se li lliurava ni la tallada per les seves trinxeres constructives, i tan sols podem datar-les per la seva tècnica constructiva i en els paral·lels que s'han documentat a l'excavació de l'antic Mercat del Born, que ens fa pensar en una cronologia del segle XVI. Tant el mur com la claveguera van funcionar fins l'enderroc de la casa al 1717.

En algun moment del mateix segle XVI es va compartimentar l'àmbit que hi havia a l'oest del mur UE 21, amb un mur (UE 20), fet amb pedres mitjanes lligades amb morter de calç, tan sols observem tres maons com a part del mur, i disposades les pedres a trencajunt. El mur té una orientació est - oest, i hem documentat 2,30 m de llarg per 0,52 m d'amplada i amb unes cotes superiors de 3,79 i d'inferiors de 2,42 msnm. El mur que per la banda est es recolza en el mur 21 i en el brancal de porta UE 24, pel cantó oest anava més enllà dels límits de la cala.

Foto 113.18.27, vista de la cara sud del mur UE 20.

Foto 113.18.28, vista de la cara nord del mur UE 20.

Aquest mur es recolzava en el brancal de porta UE 24, i aquest alhora es recolzava en el marxapeu UE 23, tot i això, pensem que és un seqüència constructiva, però dins d'una mateixa fase de reforma de l'àmbit, dit d'una altre manera, quan es fa el mur UE 20 per dividir l'espai situat a l'oest del mur UE 21, es construeix la porta que comunicaria aquest dos àmbits, així se li fa un brancal de porta que es recolzava en el mur més antic (UE 21), aquest tenia una longitud de 0,60 m per una amplada de 0,38 m i unes cotes de 3,72 msnm i una inferior de 2,89 msnm, donant una alçada de 0,83 m conservats, i estava fet amb pedres mitjanes lligades amb morter de calç i sorra.

Foto 113.18.29, vista del brancal de porta UE 24 espoliat, i part del marxapeus UE 23.

Hem de dir per això que aquest presentava un espoli de les pedres que quedaven en origen a cara vista, fet segurament en el moment de l'enderroc de la casa. El brancal es recolzava en el marxapeus de la porta, compost per dos pedres tallades de forma rectangular i lligades amb morter de calç i sorra. Aquest feia 1,45 m de longitud parcial, ja que estava tallat per la trinxera de la claveguera actual, per 0,20 m d'amplada i les seves cotes són de 3,02 msnm de superior i de 2,88 msnm d'inferior. Aquest marxapeu també es recolzava en el mur de la fase anterior (UE 21).

Foto 113.18.30, vista del marxapeus UE 23, amb el paviment de terra piconada UE 28.

Al costat est del marxapeus UE 23, es va localitzar un paviment de terra piconada que es recolza en ell, estava tallat per la rasa constructiva del clavegueró oberta a l'últim quart del segle XIX. S'han conservat 0,89 m de longitud per 0,30 m d'amplada, amb una cota superior de 2,89 msnm i l'inferior de 2,75 msnm. Aquest es recolzava també en la seva part inferior en la coberta de la claveguera UE 37.

El mur UE 20 conservava en la seva nord restes d'un enlluït (UE 25), aquest es recolzava també en el brancal de la porta anteriorment descrit. Les seves mides són de 0,67 m de llarg per 0,10 m d'amplada amb un gruix d'un centímetre, presentava una tonalitat beix.

Foto 113.18.31, vista de l'enlluït UE 25.

Al cost sud del mur UE 20, se li lliurava l'anivellació UE 27, composta per llims grisos, amb una cota superior al voltant dels 2,90 msnm, només es va excavar en un tram a tocar de la claveguera UE 38 i la latrina UE 33 baixant en aquest punt uns 0,50 m sense documentar cap nivell de circulació ni cap canvi estratigràfic.

Per contra, a la cara nord del mur es va documentar un altre anivellació de característiques similars, UE 26, aquesta s'estenia en tot l'àmbit i lliurava al mur UE 20, al marxapeus UE 23 i al brancal de la porta UE 24, tenia una cota superior de 2,96 msnm i una inferior de 2,90 msnm, i anava cobrint al paviment de morter de calç UE 30 com a la

seva reparació UE 32. Interpretem que aquest estrat es va formar com a conseqüència de l'ús del paviment inferior.

El paviment de morter de calç i sorra UE 30 estava present en tot l'àmbit, en van documentar 2 m de longitud per 1,40 m d'amplada amb una cota superior de 2,89 msnm, al no ser afectat per la instal·lació del nou clavegueró, no va ser necessari desmuntar-lo, és per aquest motiu que en desconeixem la seva cota inferior. Marxava més enllà dels límits d'actuació de l'obra.

113.18.32, vista del paviment de morter de calç i sorra UE 30.

És recolzava en el mur UE 20, el brancal de porta UE 24 i no arribava a fer-ho en el marxapeu de l'estança a causa de que es va localitzar una fonamentació, que seria la continuació del mur de tancament de l'àmbit que el deixen a la cota del nivell de

circulació. Està compost per pedres mitjanes lligades amb morter de calç, que es veuen desgastades en la seva part superior a causa del seu ús. Les seves mides són d'1,25 m de llarg per 0,38 m d'amplada. La mateixa amplada que el brancal de la porta UE 24.

Foto 113.18.33, vista de l'estructura UE 35, a l'alçada del paviment UE 30.

Es van observar en dos punts diferents d'aquest paviment, dues reformes compostes per un nou paviment de morter de calç, totes dues pensem que formarien part de la mateixa reforma i es per això que van rebre la mateixa UE 32, el fragment més gran feia 1,30 m de llarg per 0,37 m d'amplada amb una cota superior de 2,89 msnm i l'inferior de 2,85 msnm, en quan a l'altre fragment feia 0,40 m de llarg per 0,33 m d'amplada i la cota superior era de 2,88 msnm i l'inferior de 2,85 msnm. Estaven situades en el límit d'actuació per un costat i tallades per la rasa de la claveguera actual per l'altre.

Imatge 113.18.34, vista del paviment UE 32.

El mur UE 21 va ser reformat en algun moment del segle XVI. No hem pogut precisar el moment d'aquesta reforma (UE 39), l qual afectava més o menys a la meitat de l'amplada del mur i a la meitat de la longitud observada, ja que el mur UE 21 i la seva reforma UE 39 continuaven més enllà dels límits d'actuació. Estava feta amb maons lligats amb morter de calç i sorra, que contrasta amb el parament de carreus del mur UE 21.

Foto 113.18.35, vista de la reforma UE 39 feta en el mur UE 21.

Aquesta reforma conservava restes d'un enlluït de color beix (UE 31), en algun punt se li observa algun tros de coloració verdosa. Les seves mides són de 0,44 m de longitud per 0,39 m d'amplada, amb una cota superior de 3,67 msnm i la inferior de 2,92 msnm.

Foto 113.18.36, vista de l'enlluït UE 31 de la reforma UE 39.

Coetàniament o en un moment immediat a què es fes la reforma UE 39, es construeix en la cantonada del mateix àmbit una latrina (UE 33), la qual es recolza en els murs que conformen la cantonada de l'àmbit, murs UE 20 i 21, i amb la reforma UE 39, connecta internament amb la claveguera UE 38. Hem de dir que la part inferior de la latrina, seria un punt alt d'aquesta claveguera, i les aigües brutes podrien anar cap al sud pel mateix àmbit, o bé passant per sota del mur UE 21 en direcció nord-est.

Foto 113.18.37, vista de la latrina UE 33.

L'estructura té forma d'un quart de cercle i està feta amb maons lligats amb morter de calç i sorra, les seves dimensions internes són de 0,52 m de longitud per 0,27 m d'amplada, la seva cota superior conservada és de 3,39 msnm. A la paret exterior tenia un enlluït de color beix (UE 34), que allà on s'acaba ens marca el nivell de circulació de l'àmbit, que no s'ha conservat, aquest se situa a 3,01 msnm, per tant en conservem 0,38 m de la part que seria visible de l'estructura, aquesta continua amb una factura

constructiva més escadussera amb pedres petites i maons lligats amb morter, hem pogut documentar-la fins a la cota 2,43 msnm.

Foto 113.18.38, vista zenital de la latrina UE 33.

Foto 113.18.39, vista de l'enlluït UE 34 de la latrina UE 33.

Segons consta en el llibre escrit per Salvador Sanpere i Miquel, editat el 1911, on es recullen les valoracions fetes als propietaris d'algunes de les cases, que alhora estaven recollides en "Libro dónde queda asentado el valor de las casas derruidas para la construcción de la Ciudadela", el propietari de la casa que creiem haver localitzat les restes, es tracta de Pere Cap de Ros que se li valora aquesta en 2000 lliures catalanes i

se li descompten 100 lliures "por despojos", quedant la compensació en 1900 lliures (que mai va arribar). També queda reflectit en aquest document les mides de la casa mesurada en canas, en concret feia 4 per 15 canas, la cana de Barcelona equivalia a 1,55 m, per tant parlem d'una casa de 6,20 per 23,55 m i per tant de 144,15 m² per planta.

5.2 RELACIÓ D'ESTRUCTURES AFECTADES

Va ser necessari presentar dos informes de tractament de restes no extretes, on pràcticament la totalitat d'estructures localitzades es reblien, amb un cobriment de geotèxtil i al damunt sauló, exceptuant un tram d'un metre on es desmuntava parcialment una paret d'una claveguera i la coberta d'aquesta, ja que era imprescindible per poder connectar el nou embornal a la base de claveguera del carrer del Comerç.

Foto 113.18.40 i 113.18.41, vistes del cobriment de les restes.

Es van redactar dos informes de tractament de restes no extretes, el primer d'ells entrat a registre el 13 de desembre de 2018 amb el número d'expedient 470 K121 NB 2018/5-23120. El segon informe va entrar a registre el 17 de desembre de 2018 amb el número d'expedient 470 K121 NB 2018/7-23145. Presentem a continuació la relació d'estructures incloses en aquests expedients.

U.E.	Descripció	Cronologia	Afectació
06	Volta de la claveguera	XIX - XX	Rebliment indefinit
07	Murs de la claveguera	XIX - XX	Rebliment indefinit
09	Paviment de la Claveguera	XIX - XX	Rebliment indefinit
10	Estructura que es recolza UE 06	XIX - XX	Rebliment indefinit
11	Mur	XVI – XVIII	Rebliment indefinit
12	Enlluït cara est del mur UE 11	XVI – XVIII	Rebliment indefinit
13	Enlluït cara oest del mur UE 11	XVI – XVIII	Rebliment indefinit
20	Mur	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
21	Mur	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
23	Marxapeus	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
24	Brançal de porta	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
25	Enlluït dels murs 20 i 24	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
28	Paviment de terra piconada	XVI - XVIII	Desmuntatge parcial
30	Paviment de morter de calç	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
31	Enlluït del mur 39	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
32	Paviment de morter de calç	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
33	Latrina	XVII - XVIII	Rebliment indefinit
34	Enlluït de la latrina	XVII - XVIII	Rebliment indefinit
35	Fonamentació de la porta	XVI - XVIII	Rebliment indefinit
37	Coberta del clavegueram	XVI - XVIII	Desmuntatge parcial
38	Claveguera	XVI - XVIII	Desmuntatge parcial
39	Mur	XVII - XVIII	Rebliment indefinit

6. CONCLUSIONS

A causa del projecte de reurbanització de tram del carrer del Comerç, 19-25, 42-58 al Districte de Ciutat Vella a Barcelona, situat damunt de les restes de l'antic barri de la Ribera, enderrocats el 1717 per ordre del rei Felip V, va ser necessària efectuar un control arqueològic dels moviments de terres. Primer va recaure sota la direcció de l'arqueòleg Pere Lluís Artigues (del 07 al 28 de setembre de 2018) i després sota la direcció de l'arqueòleg Jordi Ardiaca (del 04 d'octubre fins al 31 de desembre de 2018) amb la coordinació de l'arqueòleg Antoni Rigo, tots ells de l'empresa Global Geomática.

Un cop extrets els nivells de circulació en ús fins aquell moment, així com el paviment de llambordes antic del carrer, es va procedir a efectuar els rebaixos pertinents per la instal·lació dels nous serveis.

Aquestes rases obertes, ja fossin per rec, enllumenat públic o de tràfic) així com els forats destinats a plantar el nou arbrat, no tenien la suficient profunditat per arribar a la cota on es localitzen les restes arqueològiques de les cases del barri de la Ribera, però en dos d'ells es va localitzar una claveguera antiga.

Es va localitzar una estructura que en un primer moment vàrem interpretar com una part del tram originari del Rec Comtal, però a causa de les converses mantingudes amb diversos arqueòlegs, i en particular amb Antoni Fernández, es va arribar a la conclusió que el tram principal del Rec Comtal va ser amortitzat amb l'enderroc de l'antic barri de la Ribera el 1717, per realitzar l'esplanada militar, i així ha quedat demostrat en les diverses fases d'excavació realitzades als anys 90 del segle passat com a inicis d'aquest segle. També sabem que a conseqüència d'aquest fet es va construir una derivació del Rec Comtal que anava per l'actual carrer del Rec, així aquesta devia ser una claveguera posterior.

Es va documentar el registre d'accés a la claveguera, que estava fet per carreus mitjans i escairats lligats amb morter de calç i sorra, aquest es recolzava directament en la volta de la claveguera que estava feta amb maó massís lligat amb morter de calç i sorra, disposades a plec de llibre amb un gruix de dues filades de maons, per tant de 0,30 m. A l'interior de la claveguera veiem que la part baixa de les parets estaven enlluïdes això ens impedeix veure bé com són aquestes, tot i que intuïm que estaven fetes amb pedres irregulars i maons lligats amb morter de calç. Per tal de documentar de forma completa l'estructura el Servei d'Arqueologia de Barcelona va demanar que es realitzés una excavació a l'interior per poder observar el terra en aquest punt de l'estructura, és per això, que es va rebaixar el farciment de 0,50 m format per l'ús com a claveguera d'aquest tram. El paviment està compost per rajoles disposades de pla sense trenca el junt.

El tram documentat fa 49,50 m de llarg per 2,06 m d'amplada per 1,89 m d'alçada, a l'extrem est s'observa una paret realitzada amb pedres irregulars i maons lligats amb morter de calç i sorra, amb una obertura centrada a la part inferior per deixar passar les aigües brutes quan circulaven per l'interior d'aquest, cap a la claveguera del carrer de la Fusina. A l'altre extrem observem un acopi de terres que pràcticament arriben a tocar el sostre i que ens impedeixen de veure a l'altra banda.

En un segon forat d'arbre es va tornar a localitzar la mateixa volta de la claveguera, i una estructura formada per pedres mitjanes lligades amb morter de calç i sorra, que hem interpretat que podria tenir la finalitat de protegir la mateixa volta i deixar una superfície a peu pla, per poder col·locar amb major facilitat els paviments del carrer. Una estructura similar es va observar en la volta de la derivació del Rec Comtal al carrer de la Marquesa, 1-1b, carrer del General Castaños, 2-2b de Barcelona (ARDIACA, 2016). Aquesta estructura va ser documentada amb un escaneig 3D que entreguem amb la memòria.

Poc temps després de l'enderroc de la Ciutadella s'urbanitza de nou la zona, entorn el 1875, realitzant una claveguera pel centre del que serà el carrer del Comerç, a la que es

connecten els claveguerons dels nous edificis, així la claveguera documentada tendeix a quedar sota de l'illa de cases d'aquella banda del carrer. Per tot això pensem que es tracta d'una claveguera anterior a la urbanització del barri però que per la tècnica constructiva la datem al mateix segle XIX.

En altres dos punts va ser necessari rebaixar a una cota més profunda i és on es van detectar estrats i estructures de l'antic barri de la Ribera de Barcelona.

Va ser necessari substituir un clavegueró en mal estat, en concret el de la finca número 19, en l'obertura de la rasa es va localitzar un tram de mur tallat en els dos extrems, en un costat per la rasa de claveguera actual del carrer i en l'altre per la rasa originària del clavegueró. Es van documentar 3,19 m de llarg per 0,86 m d'amplada per 0,66 m d'alçada. S'han observat les dues cares del mur, la cara oest estava en millor estat de conservació, presentava restes d'un enlluït de color blanc i en una de les juntes dels carreus hi havia un clau de ferro sense que s'hagi conservat el cap d'aquest. La cara est no estava tan ben conservada en la part superior, també s'observaven restes d'un enlluït de color blanc. No hem documentat cap nivell de circulació associat a aquesta estructura. Pensem que aquest mur ha de correspondre a una de les cases o bé ser la mitgera entre dues cases de l'antic barri de la Ribera, enderrocat per ordre de Felip V al 1717.

Quan a la seva construcció no hem observat cap nivell de circulació que se li lliuri i ens pugui ajudar en la seva datació, tan sols tenim com a referència la seva tècnica constructiva que ens apunta cap a un mur del segle XV - XVI, fet res estrany, ja que és l'època que es comença a configurar el barri i amb el pas dels temps aquests murs es mantenen en ús.

D'altra banda es va decidir connectar els nous embornals a la xarxa ja existent, només en un cas va ser necessària l'excavació d'una nova rasa per instal·lar-ne un de nou. En l'obertura mecànica de la rasa es va localitzar un mur, però del que li veiem cap de les dues cares, el Servei d'Arqueologia de Barcelona i el Servei d'Arqueologia de Catalunya

es van decidir a obrir als voltants per poder interpretar i documentar millor les restes aparegudes.

Un cop extretes les capes superficials de forma mecànica es va observar com la rasa de l'antic embornal i d'un clavegueró havien tallat l'estructura localitzada, és en aquest moment que van iniciar l'excavació manual de l'estratigrafia, cobrint parcialment el mur es localitza el nivell de circulació de l'esplanada militar, construïda entre la fortalesa de la Ciutadella i la ciutat, estava composta per argila piconada amb restes de morter a la seva cara vista i amb runa solta com anivellació, aquest nivell segellava tota l'estratigrafia inferior.

Per sota del nivell de circulació de l'esplanada es localitza un paquet molt potent de runa, fruit de l'enderroc de la mateixa casa al 1717, que es lliurava a les estructures escapçades.

De les estructures documentades a les quals es lliurava o cobria l'enderroc, les més antigues per seqüència constructiva, eren el mur fet amb carreus rectangulars disposats a trencajunt amb una orientació aproximada nord - sud. Es va documentar una longitud d'1,74 m, per l'extrem sud de la cala continuava, amb una amplada màxima de 0,55 m, es va observar 1,02 m d'alçada, en aturar-nos en aquest punt a l'haver assolit la cota requerida per l'obra, però el mur continuava. Per la cara est estava molt malmès per la trinxera constructiva del clavegueró, i s'havien perdut diversos carreus de la seva cara vista. No es van documentar per cap dels dos costats cap nivell de circulació associat a ell.

Aquest mur es recolzava en la coberta d'una claveguera i en les parets laterals d'aquesta, tot i això, pensem que podrien ser coetanis cronològicament parlant. La claveguera la vàrem documentar des del límit sud de la cala, passant per sota del mur descrit abans, i anant en direcció nord-est fins a ser tallada per la trinxera constructiva de la claveguera del carrer del Comerç. Es van documentar 3,29 m lineals amb una amplada interior de 0,22 m i de 0,60 m d'amplada exterior, amb una alçada màxima de 0,27 m.

Estava feta amb pedres mitjanes sense escairar i maons tots ells lligats amb morter de calç i sorra, la base de la claveguera estava realitzada amb maons disposats en pla i sense trenca el junt i pedres petites lligats amb morter.

Quant a la coberta de la claveguera, es va conservar en dos trams situats en els extrems del tram de claveguera documentada, ja que a la seva part central va ser desmuntada en obrir la trinxera constructiva del clavegueró. Estava composta per pedres mitjanes més o menys planes per la cara de sota i lligades entre elles amb morter de calç i sorra.

La cronologia d'aquest primer conjunt d'estructures documentades se'ns fa difícil precisar el seu moment constructiu, ja que no hem pogut excavar completament l'estratigrafia que se li lliurava ni la tallada per les seves trinxeres constructives, i tana sols podem datar-les per la seva tècnica constructiva i en els paral·lels que s'han documentat a l'excavació de l'antic Mercat del Born (ARTIGUES, FERNÁNDEZ, 2014), que ens fa pensar en una cronologia del segle XVI. Tant el mur com la claveguera van funcionar fins a l'enderroc de la casa el 1717.

En algun moment del mateix segle XVI es va compartimentar l'àmbit que hi havia a l'oest del mur descrit, amb un mur, fet amb pedres mitjanes lligades amb morter de calç, tan sols observem tres maons com a part del mur, i disposades les pedres a trencajunt. El mur té una orientació est - oest, i hem documentat 2,30 m de llarg per 0,52 m d'amplada i amb una alçada d'1,37 m. Aquest mur que dividia l'espai per la banda est es recolza en el mur més antic i en un brancal de porta, pel cantó oest anava més enllà dels límits de la cala.

Aquest mur es recolzava en el brancal d'una porta, i aquest alhora es recolzava en un marxapeu, tot i això, pensem que és una seqüència constructiva, però dins d'una mateixa fase de reforma de l'àmbit, dit d'una altra manera, quan es fa el mur per dividir l'espai, es construeix la porta que comunicaria aquests dos àmbits, així se li fa un brancal de porta que es recolzava en el mur més antic. El brancal tenia una longitud de 0,60 m per una

amplada de 0,38 m i una alçada de 0,83 m conservats, i estava fet amb pedres mitjanes lligades amb morter de calç i sorra.

Hem de dir per això que aquest presentava un espoli de les pedres que quedaven en origen a cara vista, fet segurament en el moment de l'enderroc de la casa. El brancal es recolzava en el marxapeu de la porta, compost per dues pedres tallades de forma rectangular i lligades amb morter de calç i sorra. Aquest feia 1,45 m de longitud parcial, ja que estava tallat per la trinxera de la claveguera actual, per 0,20 m d'amplada per 0,12 d'alçat.

En tot l'àmbit nord del mur divisor es va documentar un paviment de morter de calç, que presentava alguna reparació feta amb la mateixa tècnica que es recolzava en les estructures de l'estança, no va caldre desmuntar aquest paviment. En l'àmbit situat al sud del mur divisor no es va localitzar cap nivell de circulació.

El mur més antic documentat, el primer que fèiem la seva descripció va ser reformat en algun moment del segle XVI, afectava més o menys, a la meitat de l'amplada del mur i a la meitat de la longitud observada, estava feta amb maons lligats amb morter de calç i sorra, i conservava restes d'un enlluït de color beix. Aquest tenia unes mides de 0,44 de longitud per 0,39 m d'amplada i 0,75 m d'alçat documentat.

Coetàniament o en un moment immediat que es fes la reforma, es construeix en la cantonada del mateix àmbit una latrina, aquesta estructura es recolza en els murs que conformen la cantonada de l'àmbit connecta internament amb la claveguera. Hem de dir que la part inferior de la latrina, seria un punt alt d'aquesta claveguera, i les aigües brutes podrien anar cap al sud pel mateix àmbit, o bé passant per sota del mur en direcció nord-est.

L'estructura té forma d'un quart de cercle i està feta amb maons lligats amb morter de calç i sorra, les seves dimensions internes són de 0,52 m de longitud per 0,27 m d'amplada. A la paret exterior tenia un enlluït de color beix, que allà on s'acaba ens

marca el nivell de circulació de l'àmbit, que no s'ha conservat, aquest se situa a 3,01 msnm, per tant en conservem 0,38 m de la part que seria visible de l'estructura, aquesta continua amb una factura constructiva més escadussera amb pedres petites i maons lligats amb morter, hem pogut documentar-la fins a la cota 2,43 msnm.

Hem superposat les estructures documentades amb la planta del barri de La Ribera prèvia a l'enderroc, aquesta planta va ser facilitada per l'arqueòleg Toni Fernández, i podem apuntar que correspondrien a una part de la casa coneguda amb el nom de "Cap de Ros", que pertanyia a Pere Cap de Ros.

Per últim remarcar que en cap dels sectors dels documentats s'ha esgotat l'estratigrafia.

7. BIBLIOGRAFIA

- ARDIACA, J. (2016): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de la Marquesa, 1-1b, carrer del General Castaños, 2-2b. Districte de Ciutat Vella, Barcelona. Codi 009/16. Centre de Documentació del Servei d'Arqueologia de Barcelona.

- ARDIACA, J. (2018a): Informe de tractament de restes no extretes al carrer del Comerç, 19-25, 42-58 Districte de Ciutat Vella. Barcelona (Barcelonès). Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

- ARDIACA, J. (2018b): Informe de tractament de restes no extretes al carrer del Comerç, 19-25, 42-58 Districte de Ciutat Vella. Barcelona (Barcelonès). Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

- ARTIGUES, P. LL; FERNÁNDEZ, T. (2014): “El jaciment arqueològic de l'antic Mercat del Born. La seva darrera fase d'ús (1700-1717)”. Quaderns d'Arqueologia i Història de la ciutat de Barcelona. QUARHIS, època II, núm. 10. Ed. Institut de Cultura, Museu d'història de Barcelona. Barcelona, pàg. 30-55.

- BROTONS, R. (2008): *La ciutat captiva*, (Barcelona 1714-1860). Albertí, Editors SL. Barcelona.

- FULLANA, M. (2005): Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció. Ed Moll. Mallorca.

- GARCIA, A.; GUÀRDIA, M. (1986): Espai i societat a la Barcelona pre-industrial. Edicions de la Magrana, Institut Municipal d'Història, Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

- GARCIA, A. (2014): “El Born i el coneixement històric”. Quaderns d’Arqueologia i Història de la ciutat de Barcelona. *QUARHIS*, època II, núm. 10. Ed. Institut de Cultura, Museu d’història de Barcelona. Barcelona, pàg. 16-28.

- FERNÁNDEZ, T (2017): Intervenció arqueològica al carrer de la Ribera, Comercial, Fusina, ptg. Mercantil, Pg del Born i plaça Comercial. Obres d’urbanització al voltant del Mercat del Born i instal·lacions de recollida pneumàtica de sòlids urbans. Barcelona (Barcelonès). Inèdita.

- SANPERE Y MIQUEL, S. (1911): Los Terrenos de la Ciudadela. Editat per Henrich y COM. Barcelona.

Carta Arqueològica de Barcelona

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/1557>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/684>

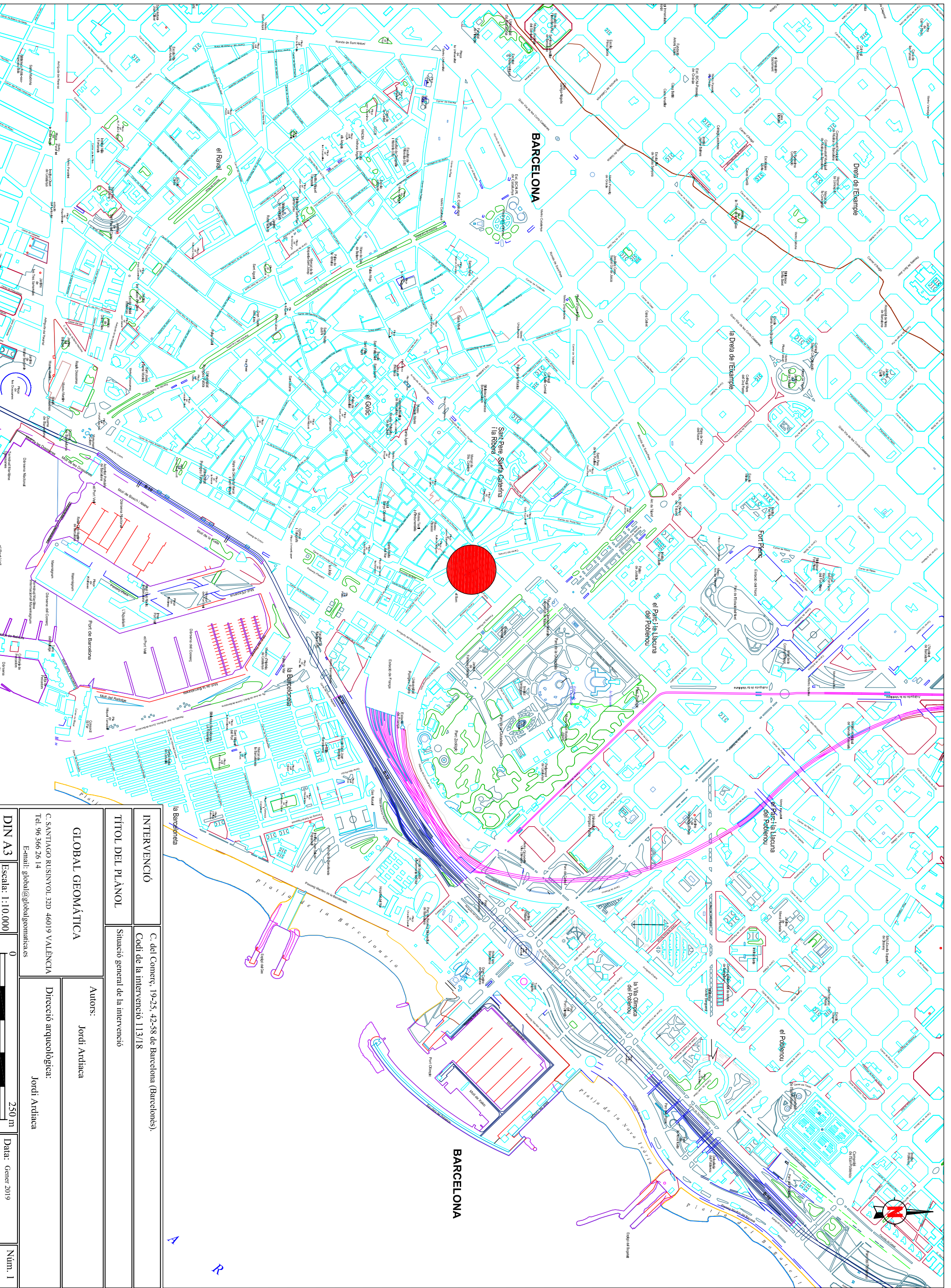
<http://cartaarqueologica.bcn.cat/525>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/218>

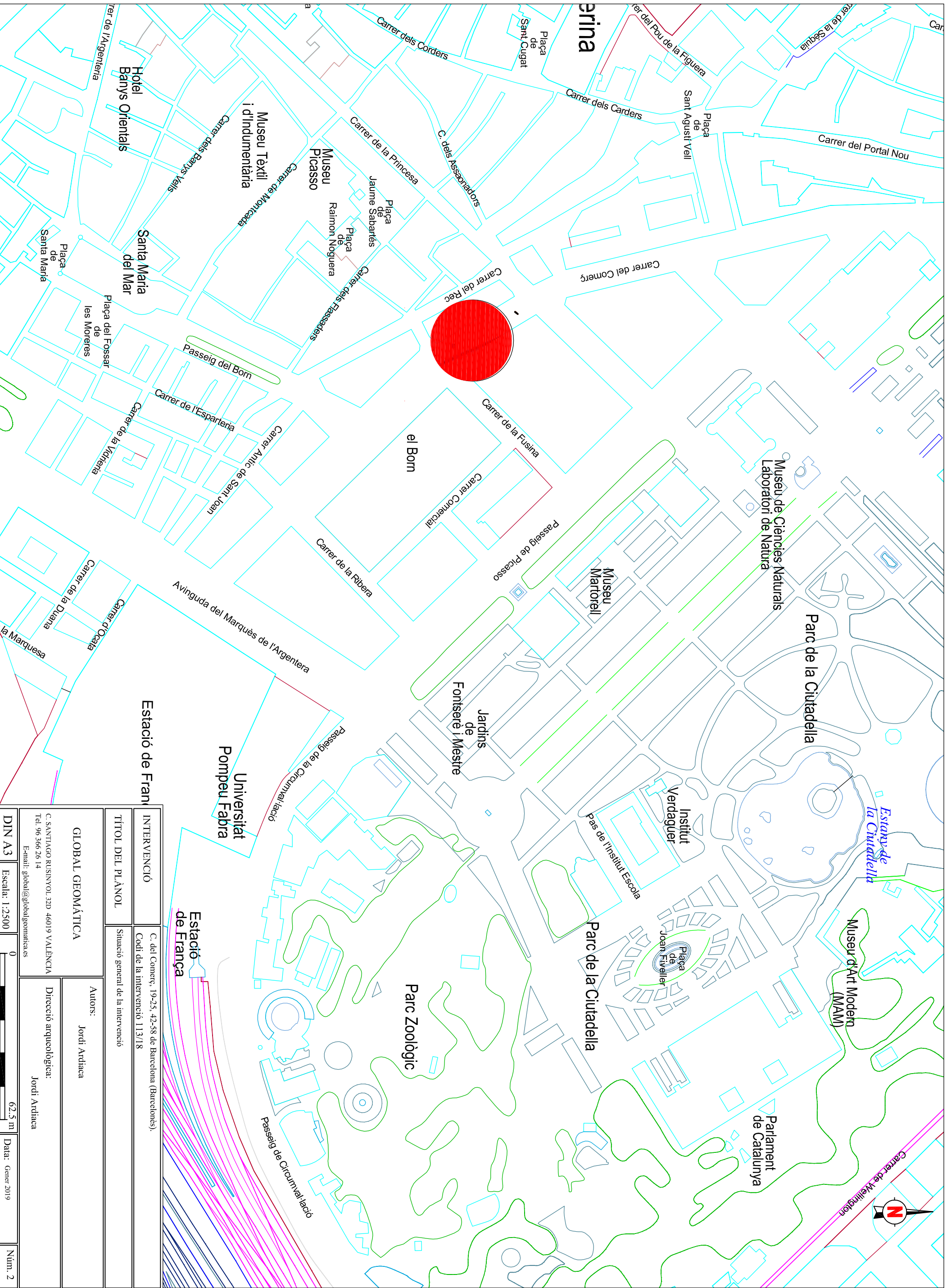
ANNEXOS

- Planimetria

01. Plànol de situació, 1: 10.000
02. Plànol de situació, 1: 2.500
03. Planta de situació de les estructures documentades, 1: 500
04. Alçat i planta de l'estructura UE 11, 1:20
05. Secció i alçat De la claveguera UE 06, 1: 20
06. Planta de la claveguera UE 06, 1:200
- 07 Secció de la claveguera UE 06, 1:40
08. Planta de la ortofoto de les estructures localitzades a la rasa del clavegueró, 1:20
09. Planta digitalitzada de les estructures localitzades a la rasa del clavegueró, 1:20
10. Secció A-A' de les estructures localitzades a la rasa del clavegueró, 1:20
11. Secció B-B' de les estructures localitzades a la rasa del clavegueró, 1:20
12. Alçats A-A' i B-B' de les estructures localitzades a la rasa del clavegueró, 1:20
13. Alçats C-C' i D-D' de les estructures localitzades a la rasa del clavegueró, 1:20
14. Planta de superposició de les restes localitzades amb la trama antiga del barri, 1:200

INTERVENCIÓ		C. del Comerç, 19-25, 42-58 de Barcelona (Barcelonès).	
TÍTOL DEL PLÀNOL		Codi de la intervenció 113/18	
GLOBAL GEOMÀTICA		Situació general de la intervenció	
Autors:		Jordi Ardiaca	
GLOBAL GEOMÀTICA		Direcció arqueològica: Jordi Ardiaca	
C. SANTIAGO RUSINYOL 32D 46019 VALENCIA		DIN A3	
Tel. 96 366 26 14		Escala: 1:10.000	
Email: global@globalgeomaticas.es		0 250 m	
		Data: Gener 2019	
		Núm. 1	

INTERVENCIÓ	C. del Comerç, 19-25, 42-58 de Barcelona (Barcelonès).
TÍTOL DEL PLÀNOL	Codi de la intervenció 113/18 Situació general de la intervenció

GLOBAL GEOMÀTICA	
Autors: Jordi Ardiaca	
Direcció arqueològica: Jordi Ardiaca	
C. SANTIAGO RUSINYOL 32D 46019 VALENCIA Tel. 96 366 26 14 Email: global@globalgeomaticas.es	

DIN A3	Escala: 1:2500	0	62,5 m	Data: Gener 2019	Núm. 2
--------	----------------	---	--------	------------------	--------

Carrer del Rec

MUR UE 11

Carrer de la Fusina

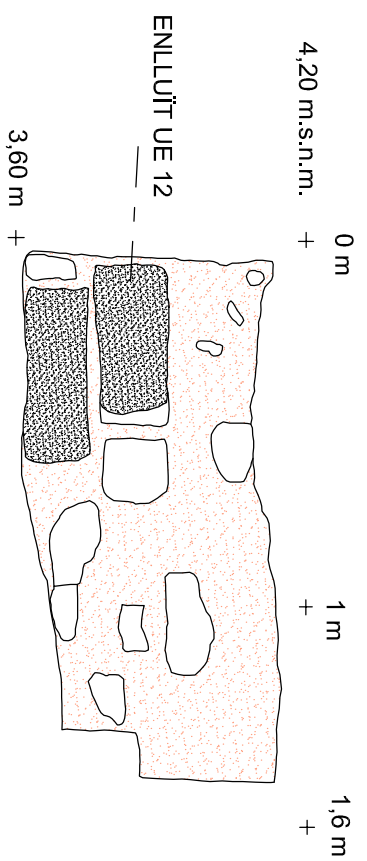
VOLTA UE 06 I ESTRUCTURA UE 10

ESTRUCTURES LOCALITZADES EN LA RASA DEL CLAVEGUERÓ

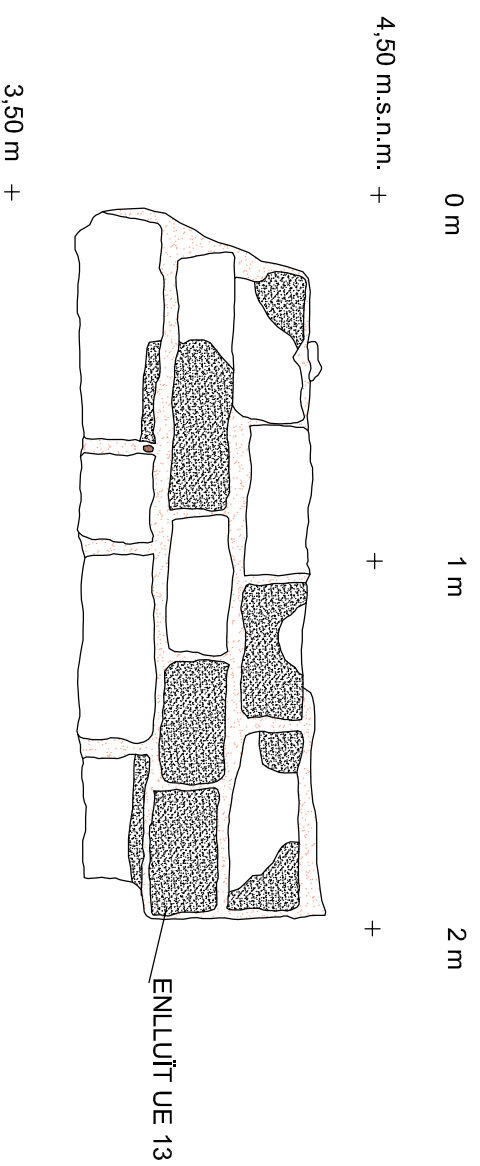
INTERVENCIÓ	C. del Comerç, 19-25, 42-58 de Barcelona (Barcelonès).		
TÍTOL DEL PLÀNOL	Codi de la intervenció 113/18 Planta de situació de les estructures localitzades		
GLOBAL GEOMÀTICA	Autors: Jordi Ardiaca		
	Direcció arqueològica: Jordi Ardiaca		
C. SANTIAGO RUSINYOL 32D 46019 VALENCIA Tel. 96 366 26 14 Email: global@globalgeomaticas.es			
DIN A3	Escala: 1:500	0 12,5 m	Data: Gener 2019
			Núm. 3

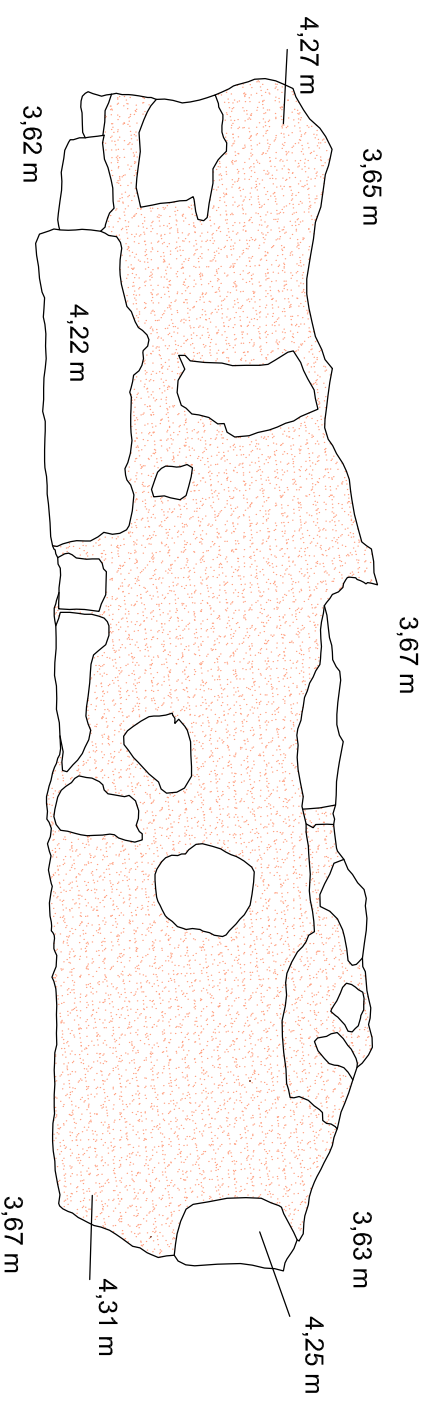
ALÇAT CARA EST DEL MUR UE 11

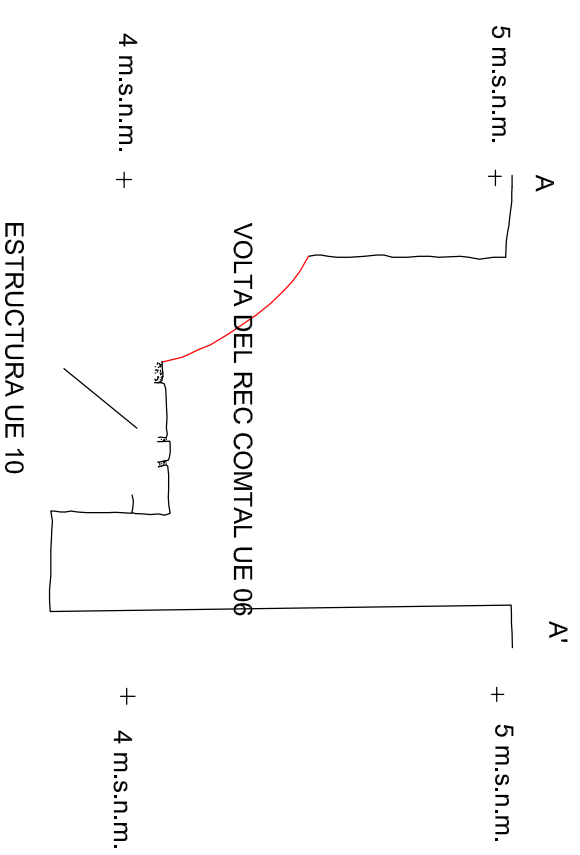
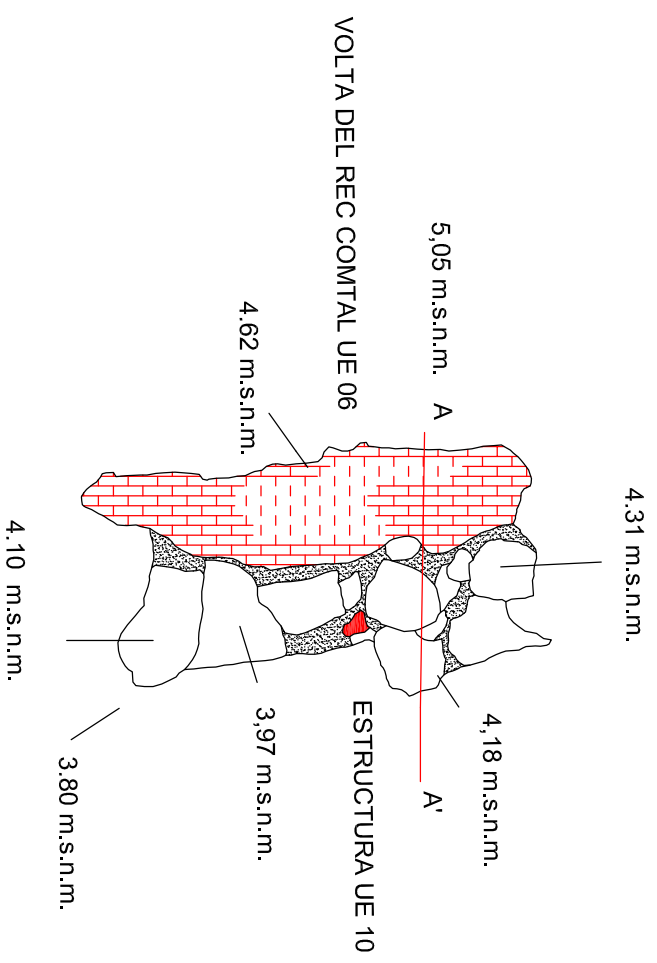
ALÇAT CARA OEST DEL MUR UE 11

PLANTA DEL MUR UE 11

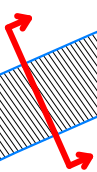
INTERVENCIÓ	C. del Comerç, 19-25, 42-58 de Barcelona (Barcelonès).		
TÍTOL DEL PLÀNOL	Codi de la intervenció 113/18 Planta i alçats del mur UE 11		
GLOBAL GEOMÀTICA	Autors: Jordi Ardiaca		
C. SANTIAGO RUSINYOL 32D 46019 VALENCIA Tel. 96 366 26 14 Email: global@globalgeomatica.es	Direcció arqueològica: Jordi Ardiaca		
DIN A3	Escala: 1:20	0 0.5 m	Data: Gener 2019
			Núm. 4

INTERVENCIÓ	C. del Comerç, 19-25, 42-58 de Barcelona (Barcelona).		
TÍTOL DEL PLÀNOL	Codi de la intervenció 113/18 Plànol i secció de la volta UE 06 i l'estructura UE 10		
GLOBAL GEOMÀTICA	Autors:	Jordi Ardiaca	
C. SANTIAGO RUSINYOL 32D 46019 VALENCIA Tel. 96 366 26 14 Email: global@globalgeomatias.es	Direcció arqueològica:	Jordi Ardiaca	
DIN A3	Escala: 1:20	0	0,5 m
			Data: Gener 2019
			Núm. 5

CARRER DEL COMERÇ

CARRER DE LA FUSINA

PROJECTE
PROJECTE DE LES NOVES XARXES DE CLAVEGUERAM I RPRSU ALCAMÍ ANTIC DE SANT JOAN

CLIENT

soriguè

EQUIP TÈCNIC

PLANOL

PLANTA

Nº

6

CARRER

CARRER DEL COMERÇ

FULL

6/14

POBLACIÓ

BARCELONA, DISTRICTE DE CIUTAT VELLA

ESCALA

1/200

DATA

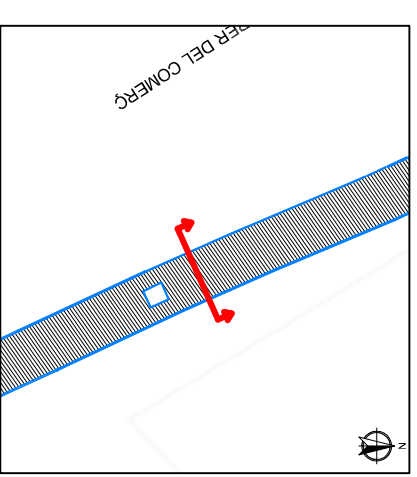
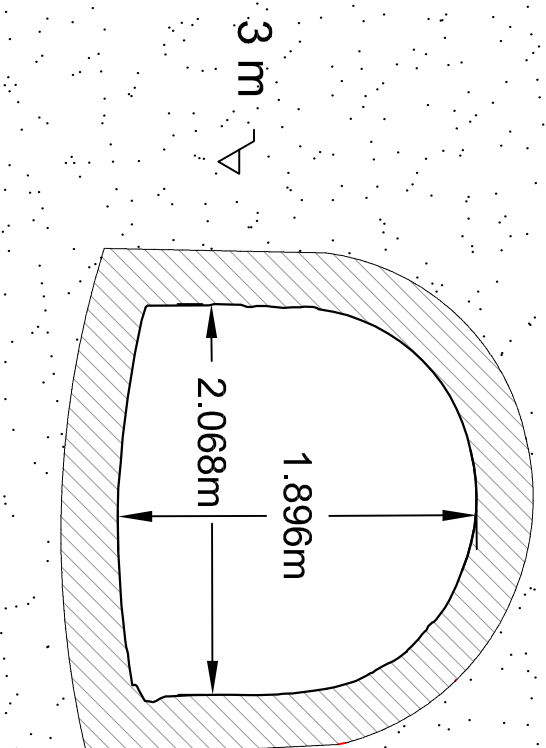
Gener 2019

REF.

18443G

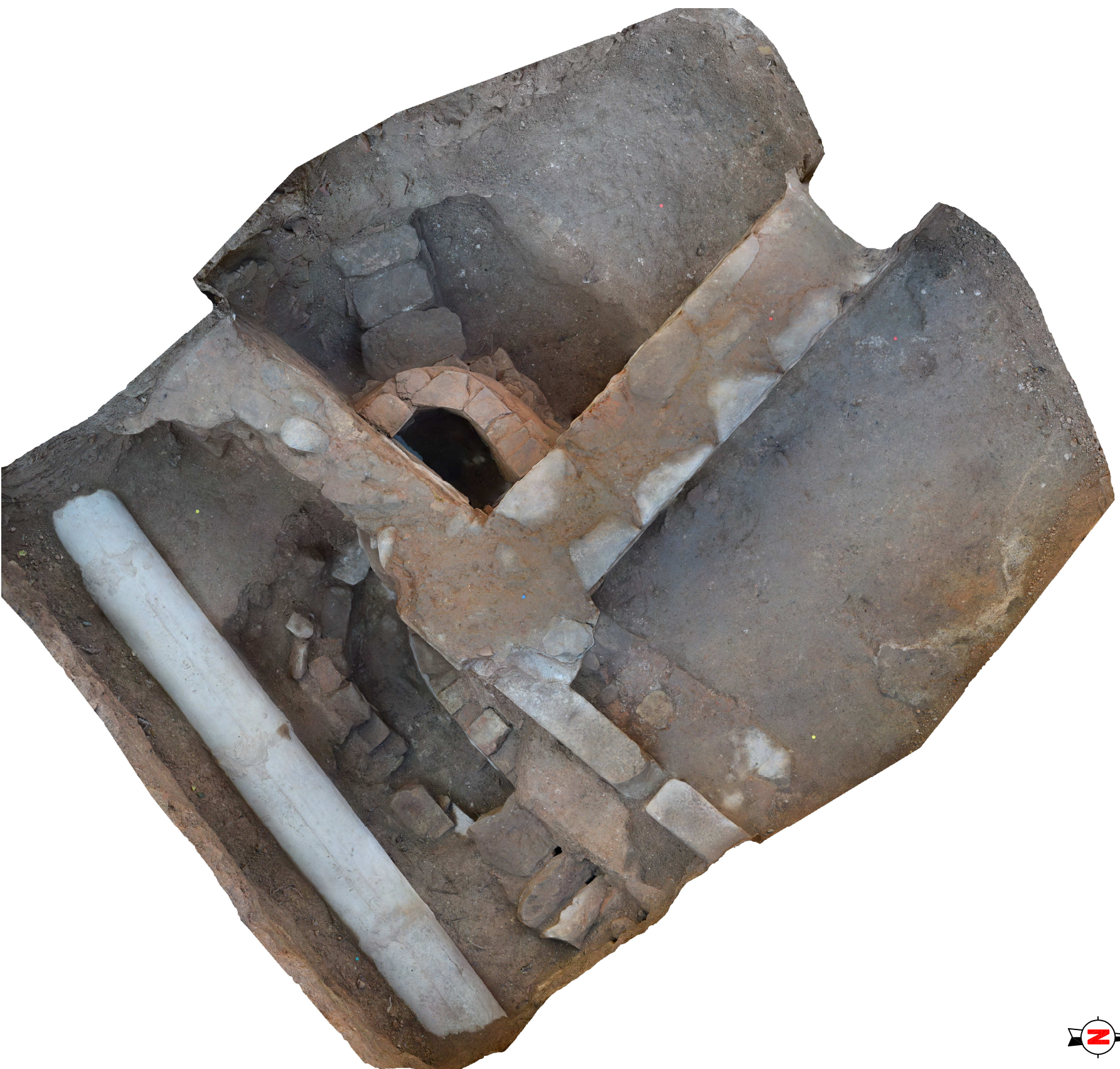
SECCIÓ 1

Carrer del Comerç

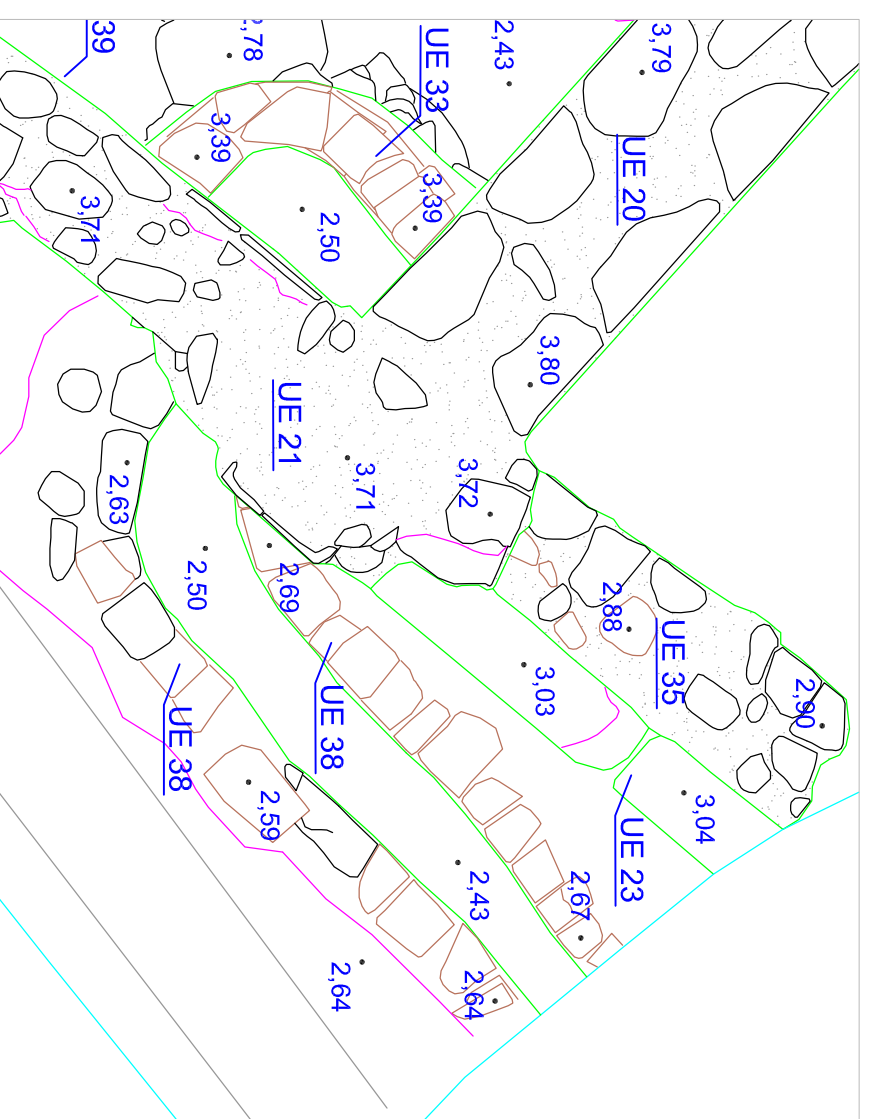
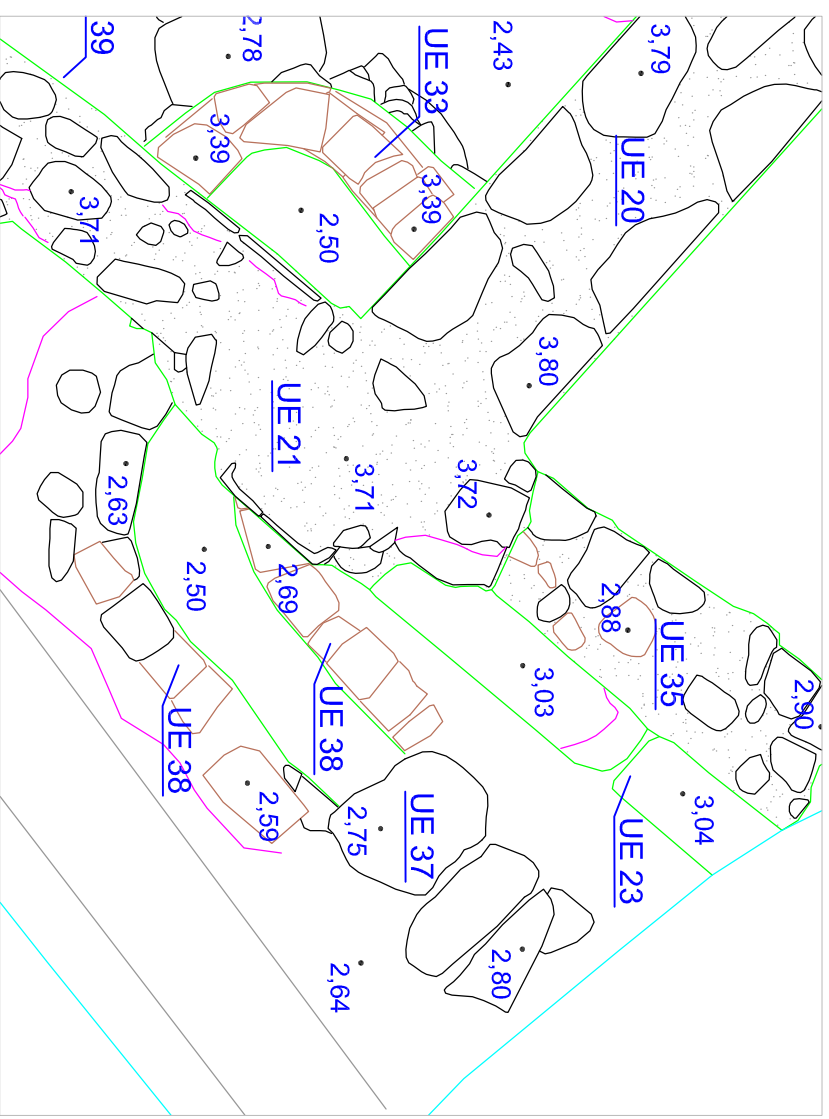
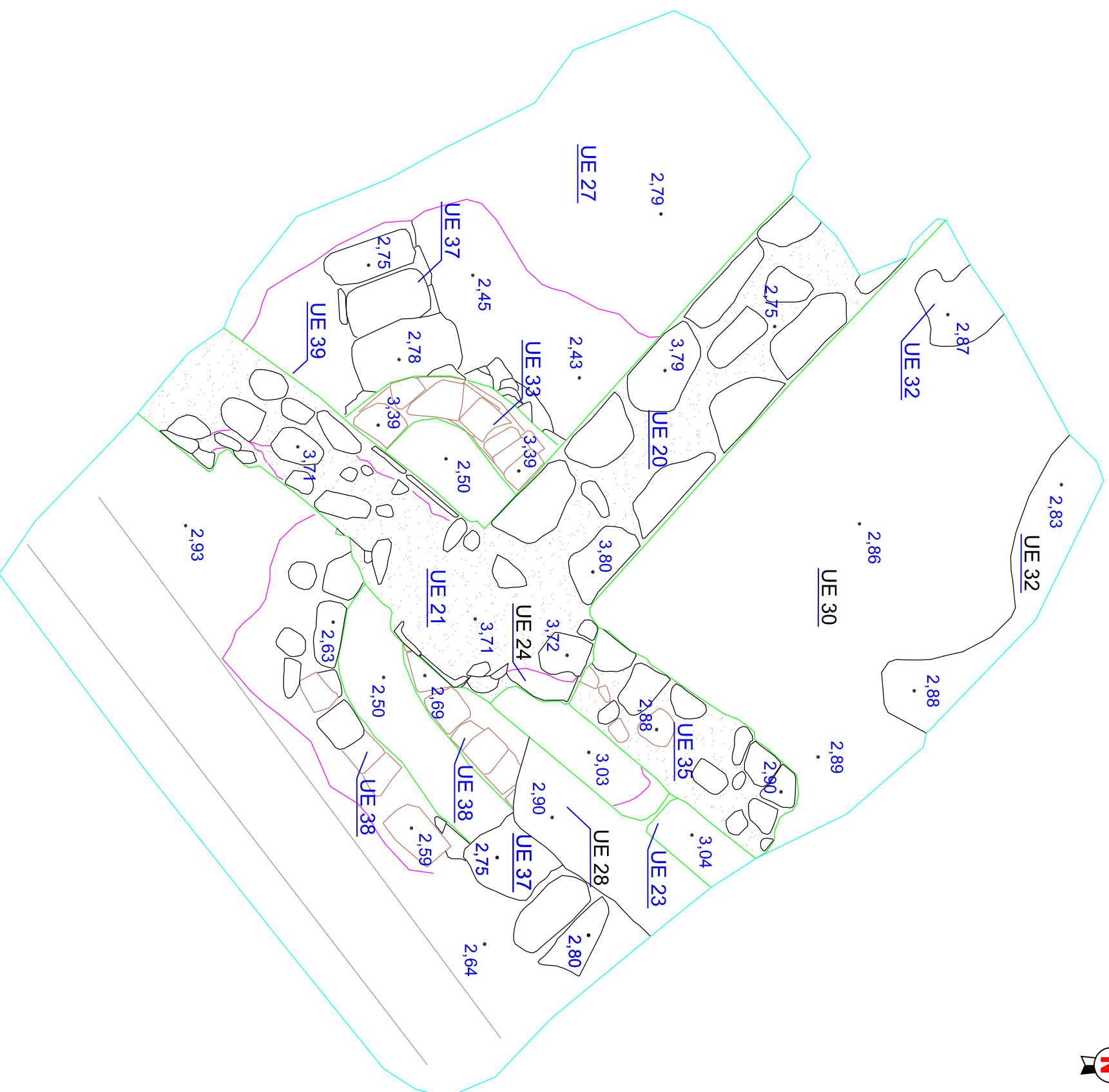
PROJECTE C. del Comerç, 19-25, 42-58 de Barcelona (Barcelonès). Codi 113/18

CLIENT Ajuntament de Barcelona BMSA, Barcelona d'Infraestructures Municipals		EQUIP TÈCNIC soriguè	
PLANOL	Seció Claveguera	Nº	7
CARRER	CARRER DEL COMERÇ	FULL	7/13
POBLACIÓ	BARCELONA, DISTRICTE DE CIUTAT VELLA	ESCALA	1/40
DATA	Gener 2019	REF.	18443G

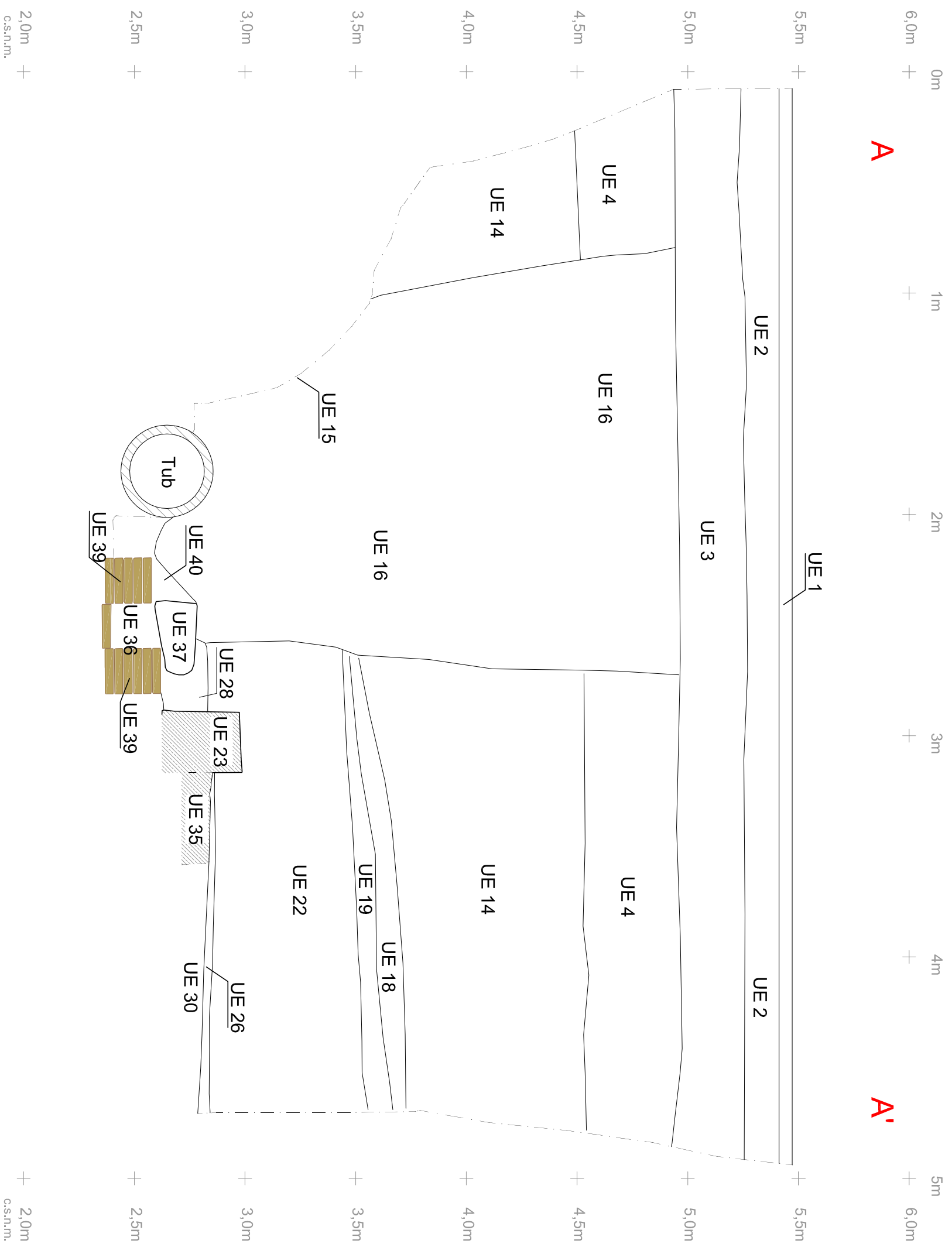

CARRER DEL COMERÇ, 19-55 I 42-58

BARCELONA (BARCELONÈS)

CARRER DEL COMERÇ, 19-55 I 42-58
 BARCELONA (BARCELONÈS)

CARRER DEL COMERÇ, 19-55 I 42-58

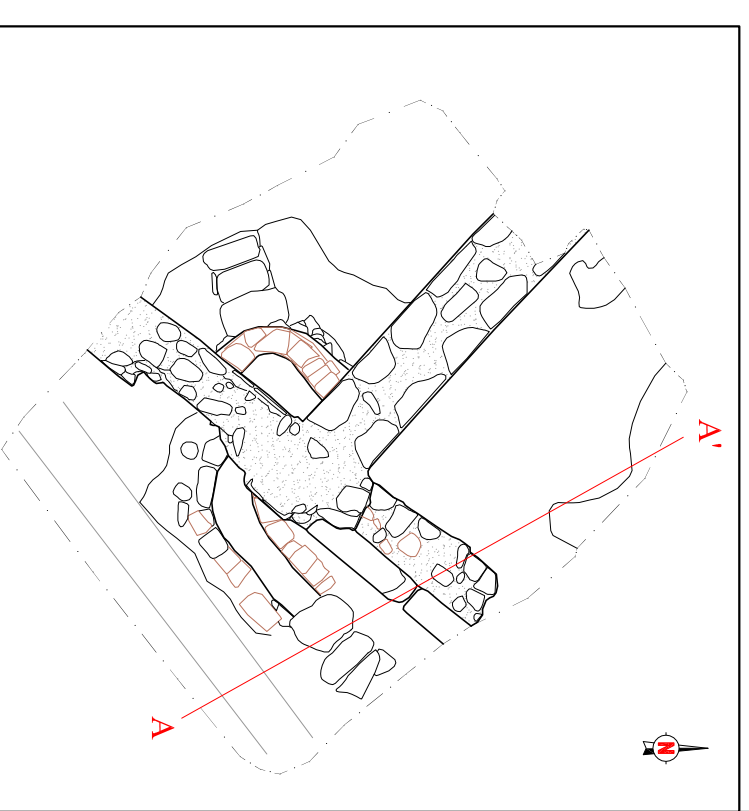
Global geomàtica

INTERVENCIÓ:
Carrer del Comerç 19-25, 42-58. Districte de Ciutat Vella. Barcelona. Codi 113/18

TÍTOL DEL PLÀNOL:
Secció A-A'

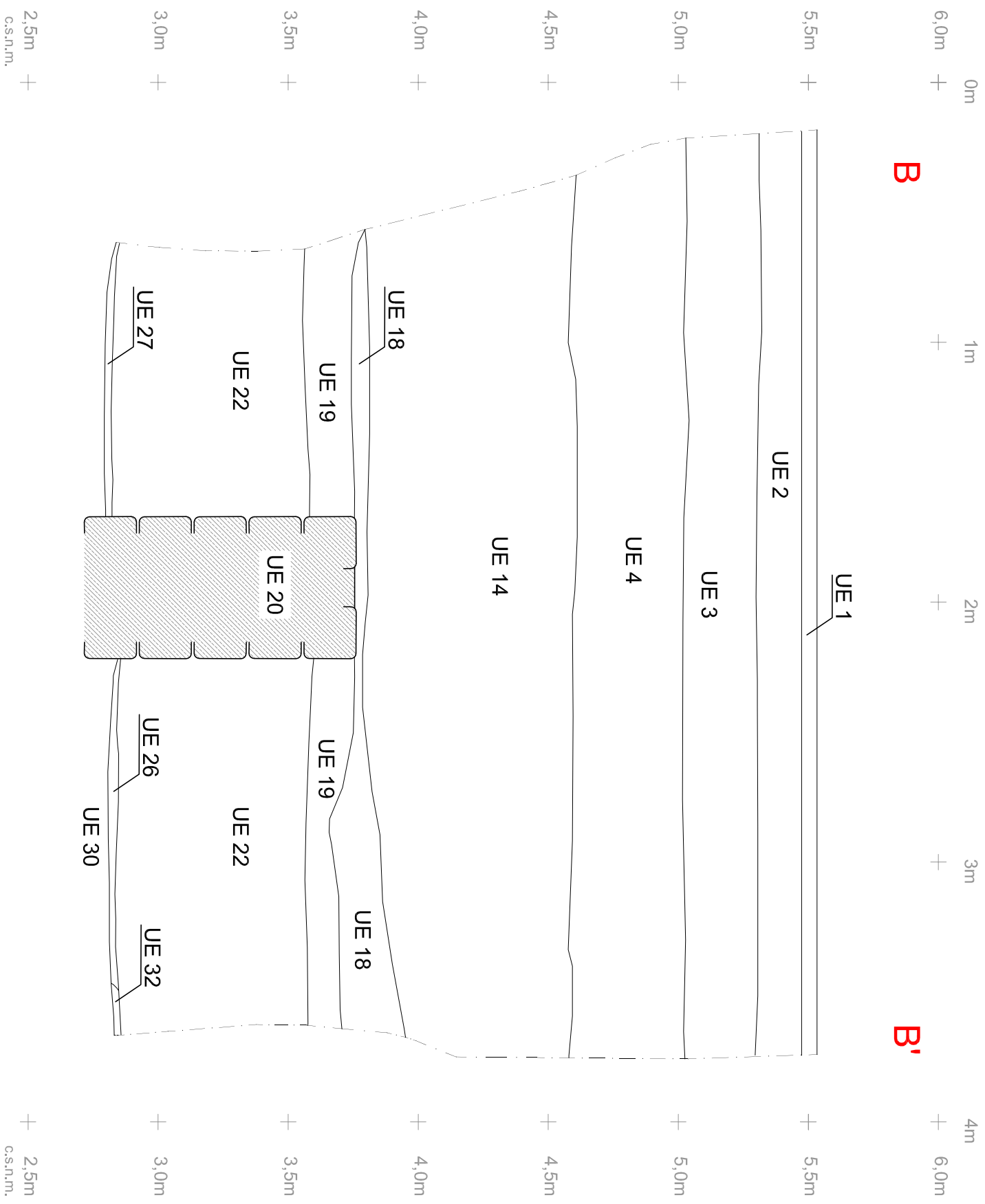
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA:
Jordi Ardiaca Rodríguez

Autor:
Rubén Ramírez Roldán

DIN A3 Escala: 1:20 Data: Gener 2019

CARRER DEL COMERÇ, 19-55 I 42-58

BARCELONA (BARCELONÈS)

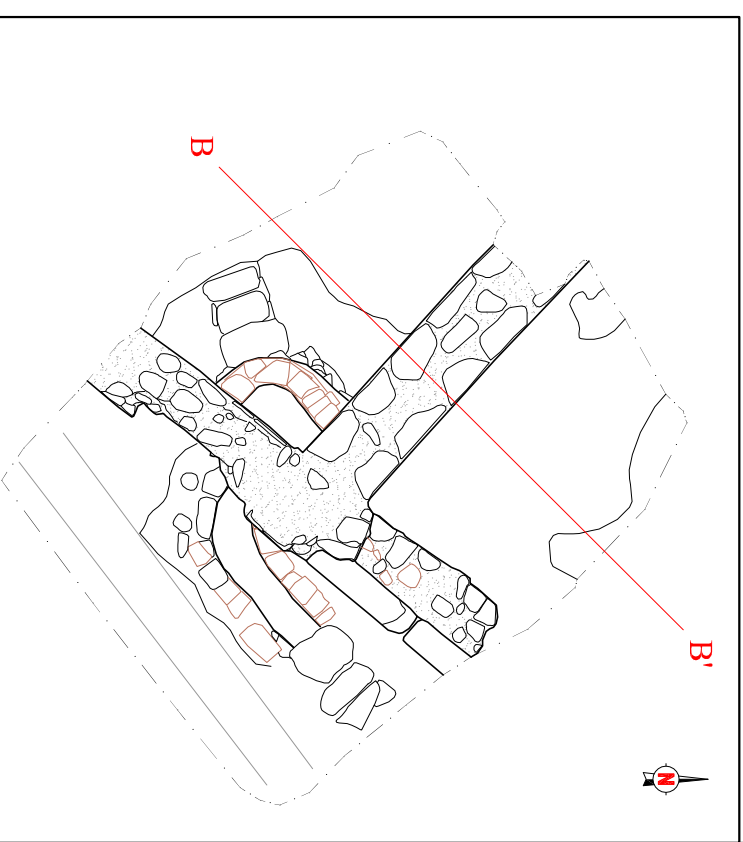
Global geomàtica

INTERVENCIÓ:
Carrer del Comerç 19-25, 42-58. Districte de Ciutat Vella. Barcelona. Codi 113/18

TÍTOL DEL PLÀNOL:
Secció B-B'

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA:
Jordi Ardiaca Rodríguez

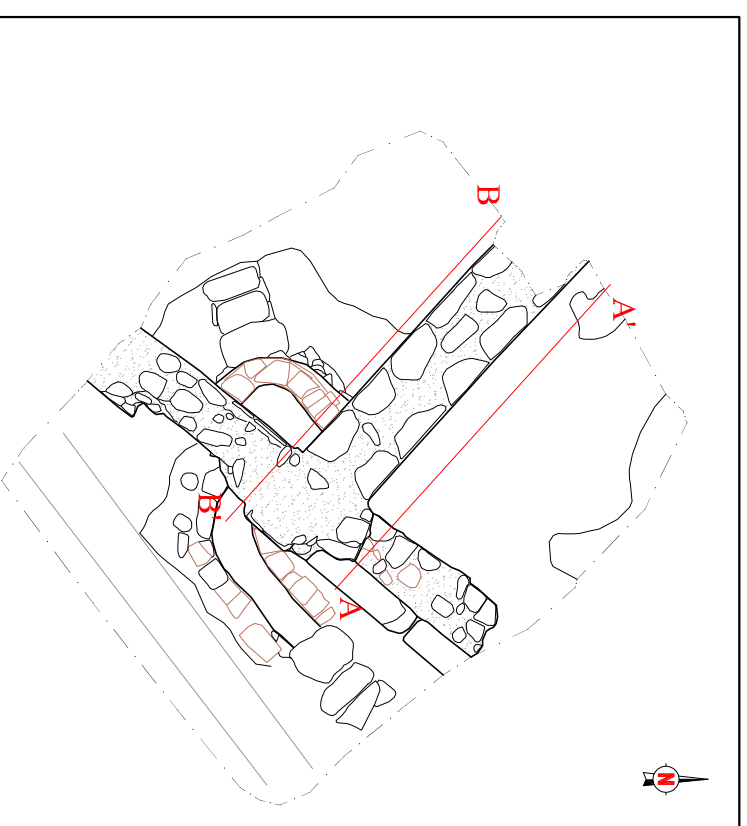
Autor:
Rubén Ramirez Roldán

DIN A3 Escala: 1:20 Data: Gener 2019

0 0,5 1m 11

CARRER DEL COMERÇ, 19-55 I 42-58

BARCELONA (BARCELONÈS)

Global geomàtica

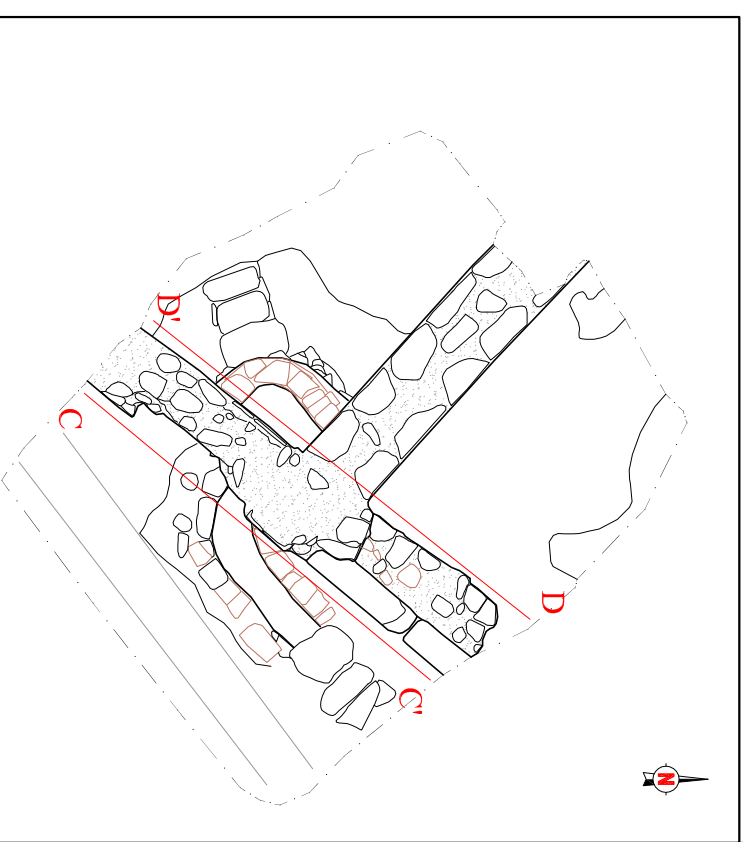
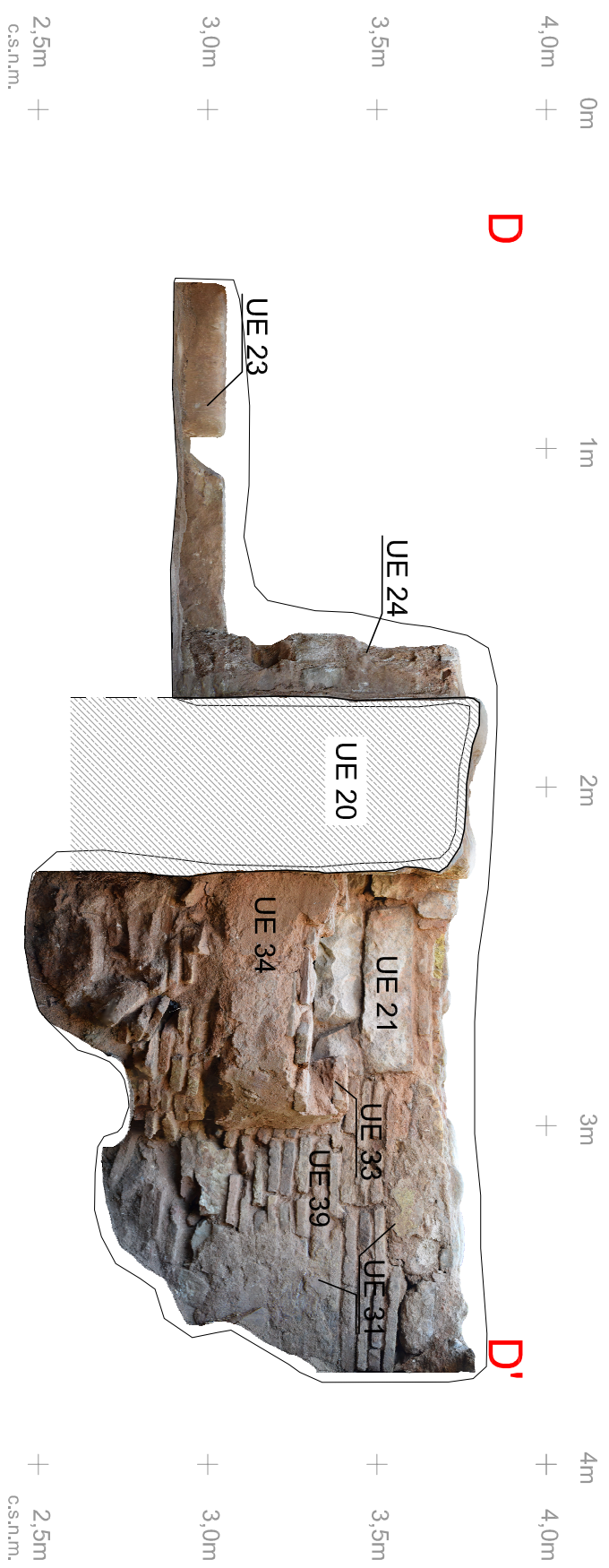
INTERVENCIÓ:
Carrer del Comerç 19-25, 42-58. Districte de Ciutat Vella. Barcelona. Codi 113/18

TÍTOL DEL PLÀNOL:
Alçat A, B

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA:
Jordi Ardiaca Rodríguez

Autor:
Rubén Ramirez Roldán

DIN A3 Escala: 1:20 Data: Gener 2019
0 0,5 1m 12

CARRER DEL COMERÇ, 19-55 I 42-58

BARCELONA (BARCELONÈS)

Global geomàtica

INTERVENCIÓ:
Carrer del Comerç 19-25, 42-58. Districte de Ciutat Vella. Barcelona. Codi 113/18

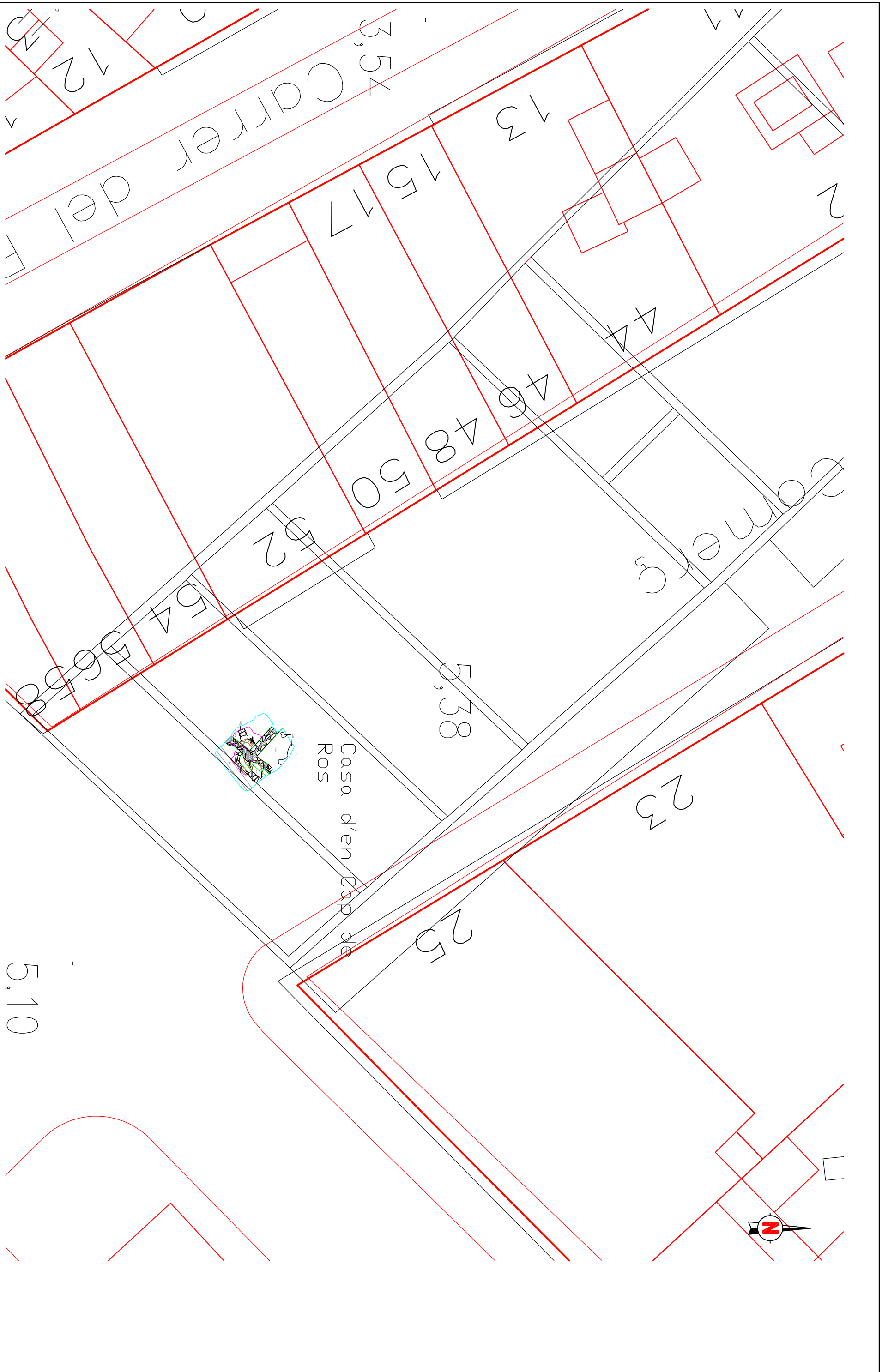
TÍTOL DEL PLÀNOL:
Alçat C, D

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA:
Jordi Ardiaca Rodríguez

Autor:
Rubén Ramírez Roldán

DIN A3 Escala: 1:20 Data: Gener 2019

CARRER DEL COMERÇ, 19-55 I 42-58

Global geomàtica

INTERVENCIÓ:
Carrer del Comerç 19-25, 42-58. Districte de Ciutat Vella. Barcelona. Codi 113/18

TÍTOL DEL PLÀNOL:
Situació de les restes

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA:
Jordi Ardiaca Rodriguez

Autor:
Jordi Ardiaca Rodriguez

DIN A3
Escala: 1:200
Data: Gener 2019
5 m
14

- Inventari d'Unitats Estratigràfiques

Definició UE		Textura		Composició		Sector		01	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				1	
		Gris Fosc		Artificial		Asfalt			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		Segle XX					
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Paviment			
Talla a		Tallat per		Observacions		Asfalt que hi havia al carrer Comerç fins l'inici de l'obra.			
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Si ☐		Tipus	
02				No ☐		% ☐		<input type="text"/>	
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		02	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				1	
		Gris		Artificial		pedres			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		Segle XIX		Estratigràfic			
03				Interpretació		Paviment			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Paviment de llambordes de 18 X 11 X 15 cm, se li recolza l'asfalt que estava en ús, i cobreix una capa de preparació UE 03.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Si ☐		Tipus	
Es recolza en		Se li recolza		No ☐		% ☐		<input type="text"/>	
01									
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		03	
Estrat				Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				2	
				Artificial					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		S XIX		Estratigràfic			
04,16		02		Interpretació		Preparació de paviment			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Preparació del paviment de llambordes UE 02. Cobreix l'anivellació UE 04.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Si ☐		Tipus	
Es recolza en		Se li recolza		No ☐		% ☐		<input type="text"/>	
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		04	
Estrat		Compacta		Argila				Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona		2	
		Marró		Artificial		material Constructiu			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		S XIX		Estratigràfic			
05,14		03							
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Anivellació			
Talla a		Tallat per		Observacions		Anivellació composta per argiles barrejades amb material constructiu molt compactades. Estaven cobertes per la preparació del paviment UE 03.			
		15							
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Si ☐		Tipus	
				No ☐		% ☐		<input type="text"/>	
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		05	
Estrat		Solta		Argila				Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona			
		Marró Clar		Artificial		material Constructiu			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per							
06,07,10,11,12		04							
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Anivellació			
Talla a		Tallat per		Observacions		Anivellació composta per argila marró clara barrejada amb runa i no compactada. Podria formar part de l'enderroc del barri de la Ribera.			
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Si ☐		Tipus	
				No ☐		% ☐		<input type="text"/>	
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		06	
Estructura		Compacta						Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona		3	
		Vermellós		Artificial		material Constructiu		4	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació		5	
Cobreix a		Cobert per		S XIX		Estratigràfic		7	
		05							
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Volta del Rec Comtal			
Talla a		Tallat per		Observacions		Volta de maons lligats amb morter de calç i sorra, disposats a plec de llibre. Aquesta es recolza en les parets del Rec UE 07. Estava coberta per l'anivellació UE 05.			
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Si ☒		Tipus	
		07		No ☒		% ☐		Rebliment	
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura	Composició		Sector	07	
Estructura		Compacta	Geològica			Foto. Plan.	
		Color	Orgànica		Zona	4	
			Artificial	material Constructiu		5	
Relacions Físiques		Igual a		Datació	Criteri datació		
Cobreix a		Cobert per					
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Mur	
Talla a		Tallat per		Observacions	Murs del Rec Comtal, se li recolza la volta d'aquest i el paviment. Està farcit per UE 08.		
Es recolza en		Se li recolza		Afecció	Si ☒	Tipus	Rebliment
Es lliura		Se li lliura		No ☒	% <input type="text"/>		
		06, 09					
		08					

Definició UE		Textura	Composició		Sector	08	
Estrat		Solta	Geològica	Llims		Foto. Plan.	
		Color	Orgànica		Zona	4	
		Marró	Artificial	ceràmica		5	
Relacions Físiques		Igual a		Datació	Criteri datació	6	
Cobreix a		Cobert per					
09				Interpretació	XIX	Estratigràfic	
Farceix a		Farcit per		Observacions	Farciment		
Talla a		Tallat per		Farciment del Rec Comtal que cobreix el paviment UE 09, es lliure a les parets 07. Tan sols l'hem excavat en una cala.			
Es recolza en		Se li recolza		Afecció	Si ☐	Tipus	
Es lliura		Se li lliura		No ☐	% <input type="text"/>		
		07					

Definició UE		Textura	Composició		Sector	09	
Estructura		Compacta	Geològica			Foto. Plan.	
		Color	Orgànica		Zona	6	
			Artificial	material Constructiu			
Relacions Físiques		Igual a		Datació	Criteri datació		
Cobreix a		Cobert per					
		08		Interpretació	XIX		
Farceix a		Farcit per		Observacions	Paviment		
Talla a		Tallat per		Paviment del Rec Comtal fet amb maons lligats amb morter de calç, disposats a no treca el junt. El paviment és còncav al centre per canalitzar millor les aigües brutes. Està cobert per farciment UE 08. Només l'hem observat en una cala oberta.			
Es recolza en		Se li recolza		Afecció	Si ☒	Tipus	Rebliment
Es lliura		Se li lliura		No ☒	% <input type="text"/>		
		07					

Definició UE		Textura		Composició		Sector	
Estructura		Compacta				10	
		Color		Geològica		Zona	
		Gris		Orgànica		Foto. Plan.	
				Artificial		7	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix a		Cobert per					
		05		Interpretació			
Farceix a		Farcit per		Mur			
Talla a		Tallat per		Observacions			
Es recolza en		Se li recolza		Mur fet amb pedres mitjanes lligades amb morter de calç, molt malmesa per diversos serveis oberts durant el segle XX. Aquesta estructura la interpretem que es fa per protegir la volta del Rec Comtal i possiblement per deixar un peu pla per sobra d'aquesta.			
06				Afecció		Tipus	
Es lliura		Se li lliura		Si ☐			
				No ☐			
				%			

Definició UE		Textura		Composició		Sector	
		Compacta				11	
		Color		Geològica		Zona	
				Orgànica		Foto. Plan.	
				Artificial		10	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix a		Cobert per		XVI-XVIII		Arquitectònic/Artí	
		14		Interpretació			
Farceix a		Farcit per		Mur		11	
Talla a		Tallat per		Observacions		12	
Es recolza en		Se li recolza		Mur de alguna de les cases de l'antic barri de la Ribera, fet amb carreus mitjans lligats amb morter de calç i disposat a trencajunt. Estava tallat per les rases de serveis obertes al segle XIX. La cara est estava en pitjor estat de conservació. Presentava enlluïts a les dues cares.		13	
12,13				Afecció		Tipus	
Es lliura		Se li lliura		Si ☒		Rebliment	
				No ☒			
				%			

Definició UE		Textura		Composició		Sector	
Estructura		Compacta				12	
		Color		Geològica		Zona	
		Blanc		Orgànica		Foto. Plan.	
				Artificial		13	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix a		Cobert per		XVI-XVIII		Arquitectònic/Artí	
		14		Interpretació			
Farceix a		Farcit per		Enlluït			
Talla a		Tallat per		Observacions			
Es recolza en		Se li recolza		Enlluït de la cara est del mur UE 11, de color blanc. Hem documentat 0,30 m de llarg per 0,20 d'amplada.			
11				Afecció		Tipus	
Es lliura		Se li lliura		Si ☒		Rebliment	
				No ☒			
				%			

Definició UE		Textura		Composició		Sector		13	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				10	
		Blanc		Artificial		morter		11	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació		12	
Cobreix a		Cobert per		XVI-XVIII		Arquitectònic/Artí			
		14		Interpretació		Enlluït			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Enlluït del mur UE 11 per la seva cara oest, de color blanc.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus			
Es recolza en		Se li recolza		Si ☒		Rebliment			
11				No ☒					
Es lliura		Se li lliura		%					

Definició UE		Textura		Composició		Sector		14	
Estrat		Solta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				15	
		Marró		Artificial		material Constructiu		16	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació		17	
Cobreix a		Cobert per		XIX		Estratigràfic			
12,13,18		04,05		Interpretació		Anivellació			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Anivellació composta per runa barrejada amb argila, amortitza els estrats que funcionen amb els nivells de circulació de l'esplanada militar.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus			
Es recolza en		Se li recolza		Si ☐					
				No ☐					
Es lliura		Se li lliura		%					

Definició UE		Textura		Composició		Sector		15	
Retall				Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				15	
				Artificial				16	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació		17	
Cobreix a		Cobert per							
				Interpretació		Trinxera per instal·lar un clavegueró			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Trinxera oberta a finals del segle XIX, per instal·lar un clavegueró, a posteriori es va trobar obrir per realitzar una reparació del clavegueró. Talla l'estratigrafia i està farcit per UE 16.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus			
04, 14, 18, 19, 21, 22, 28, 36,				Si ☐					
Es recolza en		Se li recolza		No ☐					
				%					
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		16	
Estrat		Solta		Geològica Argila		Zona		Foto. Plan.	
		Color Marró		Orgànica				15	
		Artificial		material Constructiu					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XIX		Estratigràfic			
15		03							
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Farciment			
Talla a		Tallat per		Observacions		Farciment de la rasa del clavegueró UE 15, presenta runa barrejada amb argila.			
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Si ☐		Tipus	
Es lliura		Se li lliura		No ☐		% ☐		<input type="text"/>	

Definició UE		Textura		Composició		Sector		17	
Retall				Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica					
				Artificial					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XIX		Estratigràfic			
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Trinxera			
Talla a		Tallat per		Observacions		Trinxera per instal·lar la claveguera del carrer del Comerç.			
11,18,19,22,23,26,28,30,32,				Afecció		Si ☐		Tipus	
Es recolza en		Se li recolza		No ☐		% ☐		<input type="text"/>	
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		18	
Estrat		Compacta		Geològica Argila		Zona		Foto. Plan.	
		Color Gris		Orgànica				15	
		Artificial		metalls				16	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XIX		Estratigràfic			
19,20		14		Interpretació		Anivellació			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Anivellació que es forma per l'ús del nivell de circulació que cobreix (UE 19). També cobria les pedres més altes del mur UE 20.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Si ☐		Tipus	
15,17				No ☐		% ☐		<input type="text"/>	
Es recolza en		Se li recolza							
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		19	
Estrat		Compacta		Geològica Argila		Zona		Foto. Plan.	
		Color Vermellós		Orgànica				17	
		Artificial		material Constructiu					
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
		20,21,22,24,39		XIX		Estratigràfic			
Cobreix a		Cobert per		Interpretació					
		18		Nivell d'ús (paviment de terra piconada)					
Farceix a		Farcit per		Observacions					
				Nivell de circulació compost per argila piconada, coberta per la UE 18 que pensem que es forma pel seu ús. Cobreix la majoria de murs documentats.					
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus			
		15,17		Si ☐					
Es recolza en		Se li recolza		No ☐		%			
Es lliura		Se li lliura							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		20	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color Gris		Orgànica				15	
		Artificial		pedres, morter, maons				16	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
				XVI		Arquitectònic/Artí		17	
Cobreix a		Cobert per		Interpretació				18	
		18,19		Mur				19	
Farceix a		Farcit per		Observacions				20	
				Mur amb orientació E-W, marxa mé enllà del límits d'excavació, fet amb carreus mitjans lligats amb morter i disposat a trencajunt, amb molt pocs maons. Conserva restes d'un enlluït UE 25. Es recolza en els murs 21 i 24, alhora se li recolza el 25 i el 33.				21	
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus		27	
				Si ☒		Rebliment		28	
Es recolza en		Se li recolza		No ☒		%		29	
21,24		25,33						31	
Es lliura		Se li lliura						32	
		22,26						34	
								35	

Definició UE		Textura		Composició		Sector		21	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color Gris		Orgànica				15	
		Artificial		pedres, morter				16	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
				XVI		Arquitectònic/Artí		17	
Cobreix a		Cobert per		Interpretació				18	
		19		Mur				19	
Farceix a		Farcit per		Observacions				20	
				Mur amb orientació N-S, realitzat amb carreus regulars lligats amb morter i disposats a trencajunt. Per la seva cara est està malmés per la rasa del clavegueró UE 15. Marxa més enllà dels límits d'actuació. Se li recolzen el mur 20 i el brançal de porta 24 i marxapeus 23.				21	
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus		22	
		15		Si ☒		Rebliment		24	
Es recolza en		Se li recolza		No ☒		%		26	
37,38		20,23,24,33,39						27	
Es lliura		Se li lliura						28	
		22						29	
								35	

Definició UE		Textura	Composició		Sector	22	
Estrat		Solta	Geològica	Argila		Foto. Plan.	
		Color	Orgànica		Zona		
		Marró	Artificial	material Constructiu			
Relacions Físiques		Igual a	Datació		Criteri datació		
Cobreix a	Cobert per		XVIII		Estratigràfic		
23,25,26,27,28,31,33,34	19		Interpretació		Anivellació		
Farceix a	Farcit per		Observacions		Estrat de runa cobert pel nivell de circulació UE 19, és el resultat de l'enderroc d'una part del barri de la Ribera, lliure als mur d'aquestes cases.		
Talla a	Tallat per		Afecció		Tipus		
	15,17		Si ☐				
Es recolza en	Se li recolza		No ☐		%		
Es lliura	Se li lliura						
20,21,24,39							

Definició UE		Textura	Composició		Sector	23	
Estrat		Compacta	Geològica			Foto. Plan.	
		Color	Orgànica		Zona		
		Gris	Artificial	pedres			
Relacions Físiques		Igual a	Datació		Criteri datació		
Cobreix a	Cobert per		XVI		Estratigràfic		18
	22		Interpretació		Marxapeus		19
Farceix a	Farcit per		Observacions		Marxapeus de la porta que connectava els dos àmbits interns de la casa, compost per dues pedres de Montjuïc tallades. Se li recolza el paviment de terra piconada UE 28 i el brancal de la porta UE 24. Alhora es recolza en el mur UE 21. També es recolza en fonamentació UE 35.		24
Talla a	Tallat per		Afecció		Tipus		26
	17		Si ☒		Rebliment		28
Es recolza en	Se li recolza		No ☒		%		29
21,35	24,28						30
Es lliura	Se li lliura						32
26	26						33
							34
							37

Definició UE		Textura	Composició		Sector	24	
Estructura		Compacta	Geològica			Foto. Plan.	
		Color	Orgànica		Zona		
			Artificial	pedres, morter			
Relacions Físiques		Igual a	Datació		Criteri datació		
Cobreix a	Cobert per		XVI		Estratigràfic		15
	19		Interpretació		Brançal de porta		16
Farceix a	Farcit per		Observacions		Brançal de porta que es recolza en el mur UE 21 i el marxapeus 21, alhora es recolza en el mur UE 20 i té restes d'enlluït 25. Presentava un espoli fet en el moment de l'enderrocament de la casa, d'aquelles pedres tallades. Té un encaix per l'estructura de porta.		18
Talla a	Tallat per		Afecció		Tipus		19
			Si ☒		Rebliment		24
Es recolza en	Se li recolza		No ☒		%		27
21,23,35	20,25						28
Es lliura	Se li lliura						29
	22,26						30
							31
							32
							33
							34

Definició UE		Textura		Composició		Sector		25	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona		31	
		Beix		Artificial		morter			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XVI		Estratigràfic			
		22		Interpretació		Enlluït			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Enlluït del mur 20 i del brancal de porta 25, estava cobert per l'anivellació de runa UE 22. No es conserva en tota l'extensió del mur i té una coloració rosada.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus			
Es recolza en		Se li recolza		Si ☒		Rebliment			
20,24				No ☒					
Es lliura		Se li lliura		%					
		26							

Definició UE		Textura		Composició		Sector		26	
Estrat		Solta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona		18	
		Gris		Artificial		ceràmica			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XVII		Ceràmic			
30,32,35		22		Interpretació		Anivellació			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Anivellació de llims grisos que cobreix el paviment UE 30 i la seva reparació UE 32.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus			
Es recolza en		Se li recolza		Si ☐					
				No ☐					
Es lliura		Se li lliura		%					
20,23,24,25									

Definició UE		Textura		Composició		Sector		27	
Estrat		Solta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica		Zona		18	
		Marró		Artificial		ceràmica			
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XVII		Estratigràfic			
37,38		22		Interpretació		Anivellació			
Farceix a		Farcit per		Observacions		Anivellació d'argiles, lliure als murs de l'àmbit, no es va acabar d'excavar.			
Talla a		Tallat per		Afecció		Tipus			
Es recolza en		Se li recolza		Si ☐					
				No ☐					
Es lliura		Se li lliura		%					
20,33,39									

Definició UE		Textura		Composició		Sector		28	
Estrat		Compacta		Geològica Argila		Zona		Foto. Plan.	
		Color Marró		Orgànica				18	
				Artificial				24	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació		30	
Cobreix a 37,38		Cobert per 22		XVI		Estratigràfic			
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Nivell d'ús (paviment de terra piconada)			
Talla a		Tallat per 15,17		Observacions		Nivell d'ús de terra piconada, que es recolza en el marxa peus 23 i cobreix la coberta de la claveguera UE 37.			
Es recolza en 23		Se li recolza		Afecció		Si ☒ No ☒ %		Tipus	
Es lliura		Se li lliura				Parcial			

Definició UE		Textura		Composició		Sector		30	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color Gris		Orgànica				19	
				Artificial morter				28	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació		32	
Cobreix a		Cobert per 26		XVII		Estratigràfic		33	
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Paviment		34	
Talla a		Tallat per 17		Observacions		Paviment de morter de calç que es recolza en el mur UE 20 i en la fonamentació UE 35 que funciona en la seva part superior com un nivell d'ús. Presentava un reforma UE 32, de la que només s'enconservaven clapes. No es va excavar ni delimitar del tot.		37	
Es recolza en 20,24,35		Se li recolza 32		Afecció		Si ☒ No ☒ %		Tipus	
Es lliura		Se li lliura				Rebliment			

Definició UE		Textura		Composició		Sector		31	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color Beix		Orgànica				20	
				Artificial morter				35	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació		36	
Cobreix a		Cobert per 22		XVI					
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Enlluït			
Talla a		Tallat per		Observacions		Enlluït de la reforma UE 39 amb un to beix i verdosa, no es conserva en la totalitat del tram de mur documentat.			
Es recolza en 39		Se li recolza		Afecció		Si ☒ No ☒ %		Tipus	
Es lliura		Se li lliura				Rebliment			

Definició UE		Textura	Composició		Sector	Foto.	Plan.
Estructura			Geològica				
		Color	Orgànica		Zona	32	
			Artificial	morter		34	
Relacions Físiques		Igual a		Datació	Criteri datació	37	
Cobreix a		Cobert per		XVII	Estratigràfic		
		26					
Farceix a		Farcit per					
Talla a		Tallat per					
		17					
Es recolza en		Se li recolza					
30							
Es lliura		Se li lliura					
				Afecció	Si ☐	Tipus	
				No ☐	% ☐	☐	

Definició UE		Textura	Composició		Sector	Foto.	Plan.
Estructura		Compacta	Geològica				
		Color	Orgànica		Zona	21	
			Artificial	material Constructiu, morter		25	
Relacions Físiques		Igual a		Datació	Criteri datació	27	
Cobreix a		Cobert per		XVII	Estratigràfic	35	
		22				37	
Farceix a		Farcit per				38	
		36				39	
Talla a		Tallat per					
Es recolza en		Se li recolza					
20,21,37,38,39		34					
Es lliura		Se li lliura					
				Afecció	Si ☒	Tipus	
				No ☒	% ☐	Rebliment	

Definició UE		Textura	Composició		Sector	Foto.	Plan.
Estructura		Compacta	Geològica				
		Color	Orgànica		Zona	35	
		Beix	Artificial	morter		39	
Relacions Físiques		Igual a		Datació	Criteri datació		
Cobreix a		Cobert per		XVII	Estratigràfic		
		22					
Farceix a		Farcit per					
Talla a		Tallat per					
Es recolza en		Se li recolza					
33							
Es lliura		Se li lliura					
				Afecció	Si ☒	Tipus	
				No ☒	% ☐	Rebliment	

Definició UE		Textura		Composició		Sector		35	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				19	
		Gris		Artificial				32	
				pedres, morter				33	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XVI		Estratigràfic			
		26							
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Fonamentació de la porta			
Talla a		Tallat per		Observacions		Fonamentació correguda de la porta que en la seva part superior funciona com nivell de circulació, se li recolza el paviment UE 30 i el marxa peus 23.			
		17							
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Tipus			
		23,24,30		Si ☒		Rebliment			
Es lliura		Se li lliura		No ☒					
				%					

Definició UE		Textura		Composició		Sector		36	
Estrat		Solta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				19	
		Gris		Artificial				20	
				ceràmica, metalls				21	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XVI-XVIII		Estratigràfic			
		16,37							
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Farciment			
33,38									
Talla a		Tallat per		Observacions		Farciment de la claveguera UE 38 i de la latrina UE 33, totes dues connectades. Hem pogut excavar un tram, ja que marxava més enllà dels límits d'actuació.			
		15,17							
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Tipus			
				Si ☐					
Es lliura		Se li lliura		No ☐					
				%					

Definició UE		Textura		Composició		Sector		37	
Estructura		Compacta		Geològica		Zona		Foto. Plan.	
		Color		Orgànica				19	
		Gris		Artificial				20	
				pedres, morter				21	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		Criteri datació			
Cobreix a		Cobert per		XVI		Estratigràfic			
36		27,28							
Farceix a		Farcit per		Interpretació		Coberta de la claveguera			
Talla a		Tallat per		Observacions		Coberta de la claveguera UE 38. se li recolza el mur UE 21, que pensem que són coetanis, també se li recolza la latrina UE 33. Marxa més enllà dels límits d'actuació.			
		15,17							
Es recolza en		Se li recolza		Afecció		Tipus			
38		21,33		Si ☒		Parcial			
Es lliura		Se li lliura		No ☒					
		40		%					

Definició UE		Textura		Composició		Sector	
Estructura		Compacta		Geològica		38	
		Color		Orgànica		Zona	
		Vermellós		Artificial		Foto. Plan.	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		19	
Cobreix a		Cobert per		Criteri datació		20	
Farceix a		Farcit per		Estratigràfic		21	
Talla a		Tallat per		Interpretació		22	
Es recolza en		Se li recolza		Clavaguera		24	
Es lliura		Se li lliura		Observacions		25	
				Clavaguera que circula per dos àmbits diferents, que marxa més enllà dels límits d'actuació. Esta coberta per la coberta UE 37 i farcida per UE 36. Estava tallada per la rasa del clavegueró del XIX. En desmuntem només una part per necessitats de l'obra, la resta reblerta.		26	
				Afecció		27	
				Si ☒		Tipus	
				No ☒		Parcial	
				%		30	
						35	
						37	
						39	

Definició UE		Textura		Composició		Sector	
Estructura		Compacta		Geològica		39	
		Color		Orgànica		Zona	
		Vermellós		Artificial		Foto. Plan.	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		20	
Cobreix a		Cobert per		Criteri datació		21	
Farceix a		Farcit per		Estratigràfic		27	
Talla a		Tallat per		Interpretació		35	
Es recolza en		Se li recolza		Mur		36	
Es lliura		Se li lliura		Observacions		37	
				Reforma del mur UE 21, no ocupa tota l'amplada d'aquest, ni tota la longitud, només es veu per la seva cara oest. Està fet amb maons lligats amb morter de calç, conserva un enlluït parcial UE 31.		38	
				Afecció		39	
				Si ☒		Tipus	
				No ☒		Rebliment	
				%			

Definició UE		Textura		Composició		Sector	
Estructura		Compacta		Geològica		40	
		Color		Orgànica		Zona	
		Marró		Artificial		Foto. Plan.	
Relacions Físiques		Igual a		Datació		20	
Cobreix a		Cobert per		Criteri datació		21	
Farceix a		Farcit per		Estratigràfic		27	
Talla a		Tallat per		Interpretació		35	
Es recolza en		Se li recolza		Anivellació		36	
Es lliura		Se li lliura		Observacions		37	
				Anivellació d'argiles que es lliura a la coberta de la claveguera UE 40, i que cobreix la claveguera UE 38. Esà tallada per la rasa del clavegueró UE 15.		38	
				Afecció		39	
				Si ☐		Tipus	
				No ☐			
				%			

- Inventari fotogràfic

Num.	Sector	UE						
1		01	02					
Vista general del rebaix al carrer Comerç								
2		03	04					
Retall d'arbre.								
3		06						
Registre d'accés a la claveguera.								
4		06	07	08				
Vista interior de la claveguera.								
5		06	07	08				
Vista interior de la claveguera								
6		08	09					
Vista del paviment de la claveguera, UE 09.								
7		06	10					
Vista de la volta UE 06 i de l'estructura UE 10.								
8								
Foto cedida per l'arqueòleg Antoni Fernández de les excavacions al carrer del Comerç dels anys 90 del segle passat, on es veu el rebliment del Rec Comtal.								
9								
Foto cedida per l'arqueòleg Antoni Fernández de les excavacions al carrer del Comerç dels anys 90 del segle passat, on es veu el rebliment del Rec Comtal.								
10		11	13					
Vista cenital del mur UE 11.								
11		11	13					
Vista de la cara oest del mur UE 11.								
12		11	13					
Vista de la cara oest del mur UE 11 i de l'enlluït UE 13.								
13		11	12					
Foto de la cara est del mur UE 11 i del seu enlluït UE 12								
14								
Vista de la rasa oberta per connectar l'embornal a la claveguera, on observem la seva volta a la imatge, i una estructura localitzada al fons de la rasa.								
15		15	16	18	20	21	24	
Vista de la cala oberta per documentar les estructures localitzades en la rasa de l'embornal.								
16		15	18	20	21	24		
Vista de la rasa del clavegueró UE 16, ja excavada, amb restes visibles dels murs i brancals UE 20,21,24 i la claveguera del carrer del Comerç.								
17		15	19	20	21			
Vista del nivell de circulació 19 i de les pedres més altes del mur 20 en planta, al tall observem el mur UE 21.								
18		20	21	23	24	26	27	28
Vista dels àmbits un cop tret l'enderroc UE 22.								

Num.	Sector	UE								
19		20	21	23	24	30	35	37	38	
Vista de la cara est del mur 21, afectada per la trinxera constructiva del clavegueró.										
20		20	21	31	33	37	38	39		
Vista de la cara oest del mur UE 21, situat darrera de la latrina, veiem també com se li recolza el mur UE 39, fet amb maons a la seva dreta.										
21		20	21	33	37	38	39			
Vista de la claveguera UE 38 i de la seva coberta UE 37, amb la latrina d'una fase posterior al damunt (UE 33).										
22		21	37	38						
Imatge de la claveguera UE 38 i de la seva coberta UE 37 i com se li recolza el mur UE 21.										
23										
Imatge del plat de blava catalana d'estil Poblet i amb la orla decorativa del tipus "S", amb una cronologia del 1670 al 1717.										
24		21	23	24	28	37	38			
Vista del tram nord-est de la coberta UE 37 i la claveguera UE 38.										
25		33	34	37	38					
Vista del tram sud de la claveguera UE 38 i la coberta UE 37.										
26		21	23	38						
Vista de la claveguera desmuntada parcialment la seva coberta i part de la paret est.										
27		20	21	24	33	37	38	39		
vVista de la cara sud del mur UE 20.										
28		20	21	23	24	30				
Vista de la cara nord del mur UE 20.										
29		20	21	23	24					
Brançal de porta parcialment espoliat, es recolza en el mur UE 21 i en el marxapeus UE 23.										
30		23	24	28	37	38				
Imatge del marxapeus UE 23 i del paviment de terra piconada UE 28, aquest es recolza també el la coberta de la claveguera UE 37.										
31		20	24	25						
Vista de l'enlluït UE 25 que es recolza en el mur UE 20 i el brançal de la porta UE 24.										
32		20	23	24	30	32	35			
Paviment de morter de calç i sorra que es recolza en el mur UE 20, en el brançal de porta UE 24 i en l'estructura UE 35.										
33		23	24	30	35					
Estructura UE 35, es veu com se li recolza el marxapeus UE 23, el brançal de porta UE 24 i el paviment de morter de cal UE 30.										
34		20	23	24	30	32				
Vista de la reforma del paviment UE 32.										
35		20	21	31	33	34	37	38	39	
Vista de la reforma UE 39 realitzada en el mur UE 21.										
36		31	39							
Imatge de l'enlluït UE 31 que es recolza en el mur UE 39.										

Num.	Sector	UE								
37		20	21	23	30	32	33	37	38	39
Vista general de la excavació, amb la latrina UE 33.										
38		20	21	33	37	39				
Vista zenital de la latrina UE 33.										
39		20	21	33	34	37	38	39		
Vista de l'enlluït UE 34 de la latrina UE 33.										

- Inventari de materials mobles

INVENTARI DE MATERIALS

Secció d'Arqueologia-Museu d'Història de la Ciutat

Num. Intervenció: 11318

Jaciment: COMERÇ 19-25

Districte **Carrer** **Parcel·la** **Data**

Àrea: **Sector:** **Àmbit:** **UE: 08**

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
1	8	14400	PS	PLT	MO	CA					Decoració amb bandes daurades

Àrea: **Sector:** **Àmbit:** **UE: 14**

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14103	VO	PLT	TO	AO					
1	1	14104	PS	PLT	TO	AO				1630-1670	Pinça

Àrea: **Sector:** **Àmbit:** **UE: 16**

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14101	VO	BOL	TO	AO					
	1	14120	PS	PLT	TO	AO				1700-1717	
	1	14120	VO	PLT	TO	AO				1700-1717	
	1	14201	SF		TO	AO					
	2	14257	SF		TO	AO				XIX	
	1	14305	PE	PLT	TO	AO					

Àrea: **Sector:** **Àmbit:** **UE: 18**

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	2	14303	SF		MO	CA					
	1	14303	PE		MO	CA					
1	1	20001	PS								

Àrea: **Sector:** **Àmbit:** **UE: 19**

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	2	14120	FO	PLT	TO	AO				1700-1717	1 individu
	2	14120	VO	PLT	TO	AO				1675-1725	

Àrea: **Sector:** **Àmbit:** **UE: 22**

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14003	SF		TO	AO			VI		verd

Àrea:

Sector:

Àmbit:

UE: 22

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	4	14003	VO	GIB	TO	AO			VI		Marró
	2	14003	VO	GIB	TO	AO			VI		Verd
	3	14106	PS		TO	AO					1 individu
	1	14106	SF		TO	AO					
	1	50032	VO		MO	AO					Groga, blava

Àrea:

Sector:

Àmbit:

UE: 26

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14003	VO		MO	AO			VI		cassoleta de pipa. Vidriat verd
	1	14003	VO	GIB	TO	AO			VI		Marró
	1	14005	SF		TO	AR					
	1	14103	SF		TO	AO					
	1	14304	SF		MO	CA					canya de pipa de caolí
	1	14304			MO	CA					canya de pipa de caolí
1	1	20001	PS	MON							

Àrea:

Sector:

Àmbit:

UE: 27

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14103	VO	PLT	TO	AO					
	1	14103	SF	PLT	TO	AO					
	1	14103	VO	PLT	TO	AO			VI		Marró
	2	14103	PS	PLT	TO	AO			VI		Marró, 1 individu
	1	14103	VO	TEN	TO	AO			VI		Verd
1	1	14103	FO	GOT	TO	AO			VI	VI	Marró
2	1	14103	VO	SEV	TO	AO			VI		Marró, amb arrencament de nansa
3	1	14104	PS	PLT	TO	AO				1600-1635	Ales de gavina i esglaons

Àrea:

Sector:

Àmbit:

UE: 36

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14001	PS	TPT	MA	AO					moltes concreccions
	3	14003	SF		TO	AO			VI		Verd
	1	14003	FO		TO	AO			VI		Marró
	5	14003	VO	PLT	TO	AO			VI		Marró, 1 individu
	1	14003	FO	PLT	TO	AO			VI		Marró
	1	14003	VO	PLT	TO	AO			VI		Marró, moltes concreccions
2	3	14003	PS	CSS	TO	AO			VI		Marró, 1 individu
3	2	14003	VO	PLT	TO	AO			VI		Marró, 1 individu

Àrea:

Sector:

Àmbit:

UE: 36

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14103	PE		TO	AO					
	1	14103	FO		TO	AO					
	1	14103	VO	BOL	TO	AO					cercles concèntrics
	1	14103	PS	BOL	TO	AO				1630-1670	decoració 18 de nanses Telesse
	2	14104	VO	PLT	TO	AO				1600-1635	Arc doble i punt, moltes concrecció
1	6	14114	PS	PLT	TO	AO				1675-1717	Orla S, 1 individu
	3	14120	PS	PLT	TO	AO					1 individu, moltes concreccions
	5	14120	PS	PLT	TO	AO					1 individu, moltes concreccions
	2	14120	SF	PLT	TO	AO					moltes concreccions
4	1	20001	PS								botó/moneda
	1	20002	PS								Ferradura
	1	20002	SF	CLA							
	1	30000	AG								

Àrea:

Sector:

Àmbit:

UE: 40

Num. Frag.	Class.	Def.Frag.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
	1	14306	VO	PLT	TO	AO					Blanca, blava i groga

*Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Comerç, 19-25, 42-58.
Districte de Ciutat Vella, Barcelona (Barcelonès). Codi: 113/18.*

-Làmines de ceràmica

Global Geomàtica

Fotogrametria · 3D · Làser Escàner · GIS · Arqueologia · Museografia

Calle Santiago Rusiñol, 32 D. · 46019 Valencia · Tel. 96 366 26 14 · global@globalgeomatica.es

Índex

Làmina 1.

Peça 113.18.08.1 Perfil sencer de plat motllurat de pasta colinítica, amb decoració de cercles daurat a prop de la vora. Segle XX.

Peça 113.18.14.1 Vora de plat d'orles diverses, amb el motiu decoratiu de la pinça. 1630-1670.

Làmina 2.

Peça 113.18.27.1 Fons got de comuna vidriada marró.

Peça 113.18.27.2 Vora de servidora amb arrencament de nansa, vidriat marró intern.

Peça 113.18.27.3 Vora de plat d'orles diverses, amb el motiu decoratiu d'ales de gavina i graons. 1600-1635.

Làmina 3.

Peça 113.18.36.1 Perfil sencer de plat estil de Poblet amb la orla S. 1670-1717.

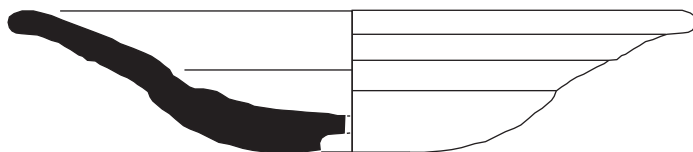
Làmina 4.

Peça 113.18.36.2 Vora de plat fons amb vidriat intern marró.

Peça 113.18.36.3 Vora de cassola amb vidriat marró intern.

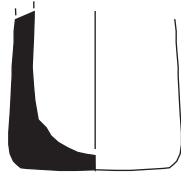

113.18.08.1

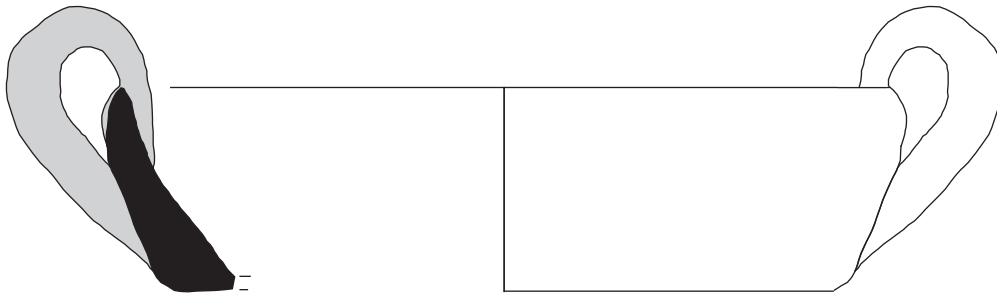

113.18.14.1

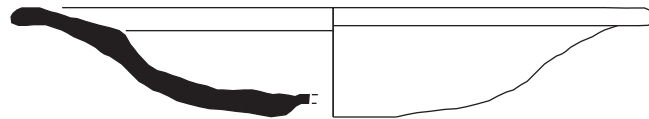
0 10 cm

113.18.27.1

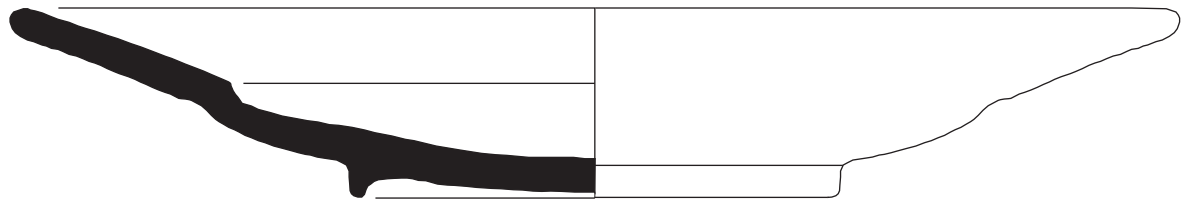

113.18.27.2

113.18.27.3

113.18.36.1

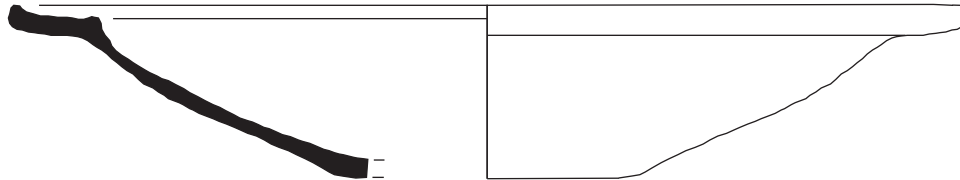
0 10 cm

grupo
Global

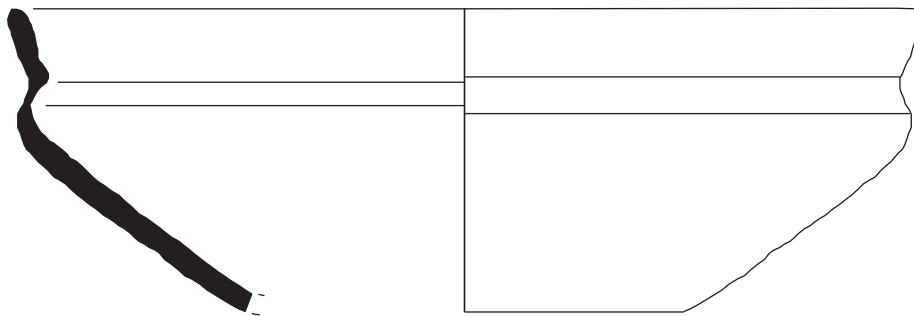
INTERVENCIÓ: Carrer del Comerç, 19-25, 42-58. Districte de Ciutat Vella Barcelona (Barcelonès)

LÀM.

3

113.18.36.2

113.18.36.3

0 10 cm

A horizontal scale bar with alternating black and white segments, indicating a length of 10 centimeters.